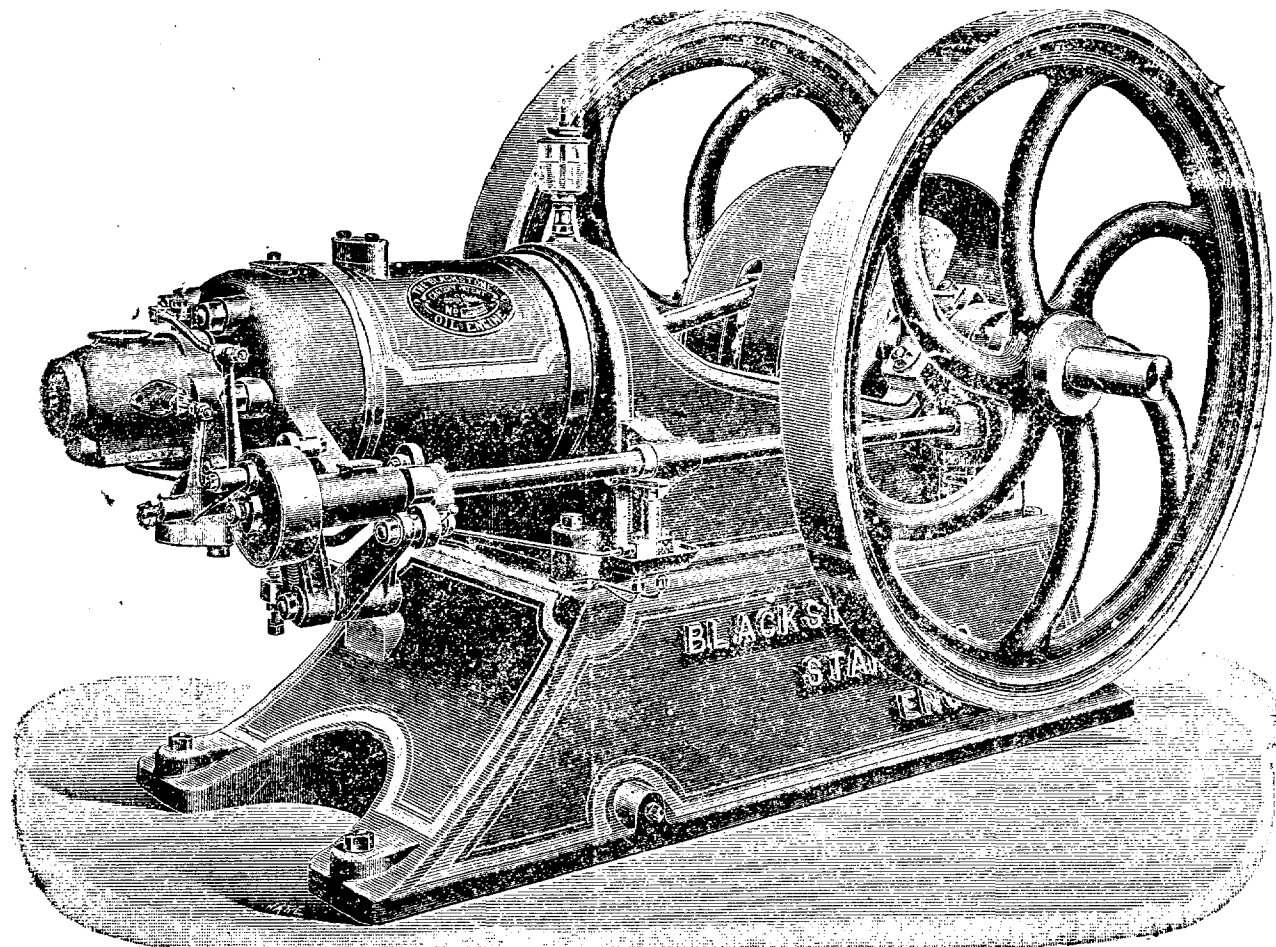

30648

(ప తి ది న ము ప్ర క టిం ప (బ డు ను

VO. 6. } చెన్న పట్టణము 1919 వ సం॥ డిసెంబరు నెల 19 వ తేది శుక్ర వారము } NO. 216
సంపుటము. ౬ } సి థా థి నా మ సం పత్తి ర మా గ్గ శి ర మా స బ హు శ త్రయోదశి గ 3. } సంచిక ౨౧౬

బ్లాకు స్టోను ఆయిల్ ఇంజనులు.

కీరసనాయిలు, క్రూసు ఆయిలు మున్నగు చమురుల నువయోగించి పనిచేయునట్లు తయారు చేయబడినవి.

ఈ రాజధానిలో అనేకమైన బ్లాకు స్టోను ఇంజనులు పనిచేయుచున్నవి. యజమానులకు మంచి తృప్తినిచ్చినవి. పూర్తియైన వివరములకును ధరలకును నేడే మాకు వ్రాయుడు.

సోలు ఏజెంట్లు:

మార్షలు సన్స్ & కో., (ఇండియా) లిమిటెడ్,

1806

ఇంజనీయర్లు

నెం. 9, సైకండులైను బీచ్, మద్రాసు.

బొంబాయి, బెజవాడ, లాహోరు, తంజావూరు.

ఆమృతాంజనము

తలనొప్పులకు క్రసిద్ధి కెక్కినది. ఇతర వీరిధమైన నొప్పులను కూడ మా ఆమృతాంజనము ను వాడి నడతమాత్రమున నయమగును.

సులభ వేల 0-0-0 అణాలు.

మోహినితైలము	రు 0-12-0
తామర తైలము	0-6-0
దంతచూర్ణము	0-2-0

ఆమృతాంజనం డిపో,

6, తంబుకెట్టి వీధి, మదరాసు.

కీర్తిశాలయిన గోపాలకృష్ణ గోకశేగారి చక్కిని
రంగుల చిత్ర పటము
ప్రతి 1-కి 0-1-0 12 ప్రతులకు 0-9-0.
వి. పి. శివయ్య ప్రత్యేకము.
ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము,
పోస్టు బాక్స్ 212 మదరాసు.

మా తేలుమందు ఆన్ని మందుల కంటె మక్కిలి చురుకుగా పనిచేయదు. వేల 0-8-0.
109, శ్రీనివాసాచార్య, బొంబాయి, తంజావూరు, మద్రాసు.

తామర తైలము
తామర, తీట, గజ్జి, మంచిమందు
డబ్బీ 1-కి అ. 6. 12-కి రు. 8-12. 100-కి రూ. 25.
చికిత్స:—పురుగుల జంపి చెడిపోయిన చిర్మమును మంచి స్థితిలోనికి తెచ్చుట ఆయియున్నది. ఇందులకు చేయవలసిన కైద్యము:—1. మందు లోచర్మములోనికి పోవుమును. 2. పురుగుల జంపు మందును వాడవలయును. 3. పురుగు తిరిగి పుట్టుకండే తేయవలయును.
గుర్తులు:—దురద, ఉంగరములకంటే చుట్లు, పొక్కులు, రసీకారుట, వెండ్రుకలు ఊడిపోవుట మొదలగునవి. కొంచెముగా లేది కీరసంకట వ్యాపించి నిద్రపట్టి పీడి పర్చుదును.
ఆమృతాంజనము డిపో - బొంబాయి, మద్రాసు.

ఆంధ్ర దినపత్రిక చందా.
12 మాసములకు 18-0-0
6 మాసములకు 9-0-0
3 మాసములకు 4-8-0
1 మాసమునకు 1-8-0
ఆంధ్ర వారపత్రిక చందా.
12 మాసములకు 8-0-0
కారణము:—ఇది ప్రభుత్వచొరబడిన పత్రిక. ఇందుకు ఇచ్చివేరవలయును. వేల 0-0-0-0 ఇచ్చివేరవలయును. సంస్కారమునకును ముగిసిన పత్రికలకును ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, తంబుకెట్టి వీధి, మదరాసు.

శ్రీ మైలవరం బాలభారతి సమాజమువారు
20-12-1919 తేది శనివారం రాత్రి బెజవాడలో

బొబ్బిలి యుద్ధనాటకమును

ప్రదర్శన మొనరింతురు.

తీర్చిదివరం:—గు.2, 1-8-0, గు. 1, అ.8, అ. 4.
(18.8) కె. వట్టాభిరామయ్య, వార్షికం.

చెన్నపురి ఆంధ్రనభవారు

1919 దివంగతుల 21 వ ఆదివారం 5-30 గంటలకు

కృష్ణ - లీల నాటకమును

విక్టోరియా పబ్లిక్ హాలులో

ప్రదర్శన మొనరింతురు

బళ్లారిసరనవిసోదినినభవారు

అక్కివియనపేటిలోనును

గోక్షేహాలునందు

ప్రహార

20-12-19 తేది శనివారము

సాయంత్రమున గం 5-30 లకు

కృష్ణలీల

21-12-19 ఆదివారం సాయంత్రమునను

ప్రదర్శింతురు.

టిక్కెట్లు ధరలు: పురుషులు రూ. 3, 2, 1-8-0, 1-0-0, 0-8-0

" " స్త్రీలు రూ. 1-8-0, 1-0-0, 0-8-0

వి. మాధవరావు,

జనరల్ మ్యానేజరు.

ధరలు చాల తగ్గింపబడెను

గౌతా కంపెనీ,

రాబను బజారు, చెన్నకట్టనము.

ఎలక్ట్రా వెంటెను, గ్రాము, గౌతా లీడవాచీలు,
వైముషీలు, క్లాకులు చాల తగ్గింప ధరలకు విక్రయం
బడును.

24-12-19 మొదలు 31-12-19 వరకు

5 లోనాలు మాత్రము కొన్నిటికి ధరలు 100 కి 25.80
తులనమున తగ్గింపబడినవి.

మీరు మా అంగడికి వచ్చి మిత మంచులను కల
నును.

16 రాబనుబజారు చెన్నకట్టనము

ఇదివర కి గాజధారులో విక్రియ సౌకర్య మెన్నడును మా
పడలేదు. కాన నిగొప్ప సదుపాయమును ముఖ్యముగా నుప
యోగింపుడు. స్త్రీలకలంకారము. పురుషుల కావ్యకళ.

Grand Reduction Sale Gautha & Co., Rattan Bazar, Madras.

Of Electric, West-End, Grand and Gautha Lever
Watches, Clocks and Time Pieces at Specially reduced
Prices.

8 Days Sale

for 24 to 31 Dec. 1919.

Some Goods Sold 10, 25, 30, 40, per cent.

Deduction on Prices marked according to the
nature of Goods, since a large Consignment of fresh
goods expected from factories.

You will be benefitted by GOING TO OUR SALE
ROOMS.

6, Rattan Bazar, Madras,

Avail this Grand Opportunity, Ever Offered in this
Presidency.

For Ladies a Jewel and for Gentlemen a necessity

జాబులు

రాజమండ్రి తాలూకాబోర్డు విభజన

అయ్యో! 9 వ తేదీని తనవైవిధ్యతయందు ప్రక
టిత బడిన గౌరవం జిల్లాలోని తాలూకా బోర్డులకు గురం
చిన ప్రభుత్వపుత్తికపురు జూబిలియ. దానివలన రాజమం
డ్రి తాలూకా బోర్డువిభజనము కృష్ణానదీ తీరాన జిల్లాలనుండి క్రొ
త్తజిల్లా యొక్కనుకల వాసివీయబడియు తెలియుచున్నది.
ఈ విషయము మా రాజ్యము ఆయలపురముతాలూకావారుల
కృత్యము నాకాభిగమం లిగించు నకును నిర్వహించును.

మాతాలూకావారు, అందు ముఖ్యముగా జిల్లా తా
లూకావారు ప్రాంతము రాజమండ్రి తాలూకాబోర్డులను కావలసిన
దానిలో విభజనయందును నుపకారము జరుగుటలేదు. ఈ కారణ
ముచేతనే విభజన విషయము తెలిసినప్పుడు ప్రత్యేకతాలూ
కాబోర్డులన్నియు ప్రార్థించిరిమి ఆయలపురముక్రింద నున్నను
కొంతయు పరాకాష్ఠగానే యుండును. ప్రభుత్వపుత్తికపు
రవరీంద్ర ఇంకను కొంతకాలము ఈ విషయములను యుండు
ట మిక్కిలినివారము కలిగించుచున్నది క్రొత్తగా ఏర్పడు
జిల్లాలో నగరము ఖండ మొకభాగముగా నుండును నందు
నిజముకాకయ్యనది అనుమానముగా నున్నది.

మొన్నటి కావనరాజ్యప్రాంతము ననుసరించి ఇంకను
కొంతకాలముకలక క్రొత్తజిల్లా ఏర్పడనది తోచుచున్నది
అంతకంత ధన మొసగునెడల ద్వితీయస్థాన ముగమించు
మా రాజ్యము తాలూకా ఉపకారము లొందవలయును. ధ
మస్థానము నలంకరించును ఇంకను కొన్ని రిక్ల్యము లుండవలసి
యుండుట మాకు భేదవాత్సల్యముగా నుండకపోదు.

గో. వేంకటాచలపతిరావు,

గౌరవంతు కాన్సర్వేటరు

చంద్రయ్య సుబేవారుగారి వరవాసుదేవాలయము

అయ్యో, కృష్ణాజిల్లా యేలూరులో వరవాసుదేవాలయము
మాను 25 సంవత్సరముల క్రిందట ప్రారంభించబడి తేలు
లెల్లా: చంద్రయ్య సుబేవారు మేజరు బహదూరుగారివలన 25
వేలరూపాయలభాగము పూర్తిచేయబడి కిరిమిలారు తేలు
కేవలగరపు కేవల్యగారివలన పూర్తిచేయబడినది. (తరిత్యము
జేయటము వసతు లేవకయున్నది నిలిచి యున్నది. సవన 25
శాతము ఆ కాంక్షానులోనే కైలాసపతిచంద్రియ నుడ
నిగించుటకు ప్రారంభించి యీ దేవాలయముల తాలూకా
పాలకొల్లుప్రాంతముల నిమిత్తము బొంబాయికి వెళ్లి యుండి
అచ్చట వరమవడించిరి. కేవల్యగారి అనంతరము వారి కిమ్మ
లు బాబులొక్కొక్కసంహారము ఈ సంబంధమైన పనుల
యొందు చందాలకు వహించుచుండుచు నుండిరి.

ఇట్లుండగా 1915 సంవత్సరములో నేటి కి భద్రాచలం
రాజాగారి యలకాను ఉద్యోగములోనుండగా ఈ దేవా
లయము జని నిమిత్తము నన్ను ఇప్పించకలసిందిగా కోరి
యేలూరు నివాసులు నడచి రాజాగారికి మరొకప్పుడు సంపించి
యొండిరి. నన్ను భర్త్యుగ్రామ పుడయన్న కోరిరి. దేవా
లయముల తాలూకా వహించుచు చందాలలో నుంచి వాటిక
వహించుమిత్తము నేను పుచ్చుకొన నన్ను యేలూరువారలైనను
నన్ను పోషించితి యీవనిని నెరవేరుస్తానని ప్రభుత్వము
తోనే చెప్పియుండిరి. నన్ను పంపుటకు వీలుకేదని శ్రీ
భద్రాచలం రాజాగారు కలసివచ్చియుండిరి. వారికోరిండ్రి
యీ వా శక్తిగలవరకేదం దా వుండేయనునది చెప్పియుండిరి.
ఇట్టివిరి తేలు చంద్రయ్య సుబేవారు గారి కుమారు 1 వెంకట
వరమయ్యగారున్న 2 వెంకటలక్ష్మయ్యగారున్న పుల్లారాజు
రామయ్య శివమంత్రి బాబులొక్కొక్కసంహారము ప్రాత్యా
వహించి వాకు నడచి దేవాలయముయొక్క భర్త్యుగ్రా
మము యొందు 14-9-1915 తేదికి ప్రస్తుతమును రిజిస్టరు
జేయించి యిచ్చియున్నాను. ఈ కిట్టిలో నేను భద్రాచలం
యెట్టిటునుండి పుయ్యాయగ పిట్టిలు తాలూకా పుర్యోగము
లోనికి మాకు బెజవాడలో నుండును కిట్టపురయ్యుడు. తేలు
కేవల్యగారు యీ దేవాలయముల విషయముగా నుండిరి
తెక్కలగారి రికార్డు లని వివరముగాని నిరవరాసులుగాని
నాకు వచ్చిరికి చావబడలేదు. వారి కిమ్మడి గారి అధీన
యందే వుండి యున్నది. నేను బెజవాడలో నున్నప్పటికిన్ని
చందాల వహించుచుండు తెలపుతో దేవాలయపు గురు
స్తా నెనుమాక కోర్కెనాడిగారి మామోటకు పంపిస్తున్నది.
ఆమెన వహించిన సామ్మిలో కొంత నాకున్న కొంత
బాబుల సరిసంహారాన్ని యిచ్చడము కలిగించినప్పుడు

జవాబుగారి వారిగనుక నాయొక శతండా వారి కివ్వనదని
చెప్పియుండిరి. అందుకు వారు ఇచ్చవలసిన అప్పటినుంచి
నావేగుమీద వహించు చేతునదని చందాలపుల్లలో నాసి
యొండిరి. నడకలుపు గురుస్తానాదనే యున్నది. బాబు
లొక్కొక్కసంహారము యిట్టిల చందాలను వహించుచు
వారి అన్నగాక ప్రారంభించి కైలాసపతి చంద్రియము
పూర్తిచేయించి వినియున్నాను. నన్ను భర్త్యుగ్రామ యే
ర్పరుమకుకు ప్రాత్యావహించి కేవలగరపు బాబులొక్కొక్క
సరిసంహారాతో కలిక పెట్టుకొనుటకు వాకు యిచ్చుములేక
అంతటిలో నుండేవించిరి. ద్రవ్యతేదికల్లెళ్ళ యిక్కరా
పుర్యోగము జీవనోపాధి నిమిత్తము ననుకొనవలసి యున్నందు
కల్లెళ్ళున్న ఘోరపరిగ్రామమునందును గనుక చందాలము
వహించుకావడము కమము గనుకయున్న నాకు యిట్టిల గలి
గిన చిక్కగల్లెళ్ళున్న నేను యీ విషయముగా కనుకర
పుచ్చుకొనలేదు.

నడచు దేవాలయములు యిచ్చును యేకవిధిగా యున్న
దిన్ని వాకు తెలియదు. నేను యెల్లప్పుడు వాటి ముఖనే
గోరువాడను. ఈ దేవాలయముల తాలూకా వార్షిక 17 రూ
పాయలమాత్రము నిజమ వున్నది. కేవల్యగారి వరంగాను
న్న వారి కిమ్మడిగారి వరంగాను చెల్లించిన చందాల సా
మ్మికు వారి కిమ్మడి కెక్కచెప్పలసి యుండుంది.

చంద్రయ్య సుబేవారుగారి కుమార్తెల కేవలకల్లెళ్ళ
య్యగారు యిట్టిల చందాలమునాకు. మై పునహరించబడిన
కారణమువల్ల ప్రస్తుతం నేను యీ విషయములు పూర్తికొని
పనిచేసే కిట్టిలో తేలు గాన భక్త్యగ్రేసరు ల దరకు ఆలో
చించి యీ విషయములో నను యేయ్యమున నడువరుని
సలహాయిస్తే ఆనకారము చేయటకు సిద్ధముగ నున్నాడను.
నాకు యిచ్చిన అధికారముల యితర భర్త్యుగ్రామము యేర్ప
రుమకున్న వీలువున్నది. అట్టిగా రిక్ల్యయినను పున్న
యెడల వాకు తెలియవలచ ప్రార్థించుచున్నాను.

దా. రుద్రయ్య పురకలకము లక్కరాజు రామ
వర్రాను 2 16-12-19 కోటయ్య.

శ్రీకృష్ణ భారతము.

కవిరాజు శ్రీనాథ కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారిచే మూలా
నుసారముగా నులభిత్వేరిన రచింపబడినది. ఇందు పన్నుముగల
భారతమున తేది కథ తెన్నీ కలవు.

1 వ సంపుటము (ఆదిపర్వావర్ణములు) రెల రూ. 2-0-0

2 వ సంపుటము (ఆరణ్యకవర్ణములు) 2-0-0

3 వ సంపుటము (విరాటోద్యోగములు) 2-0-0

పోస్టల్ గోడువారే భరింపవలెను. వైపు ప్రకములు గా
యిల్ల వైబు స్టేజు కాగితము కాలిగోలైండు.

వలయువారు:—మేనేజరు, కలవరతీ ప్రెస్సు,
(1895 647) రాజమండ్రి అని ప్రావరుకలెను.

దినపోషక శతకము.

ఇది పద్యజనకతనీయమై భక్తిభావముల వోపించును. 1 అణా.

విజయవిలాస నాటకము.

ఇది చేయవార వేంకటకవి రాజ్యములో రచనంతయు
లగు పద్యములతో ప్రాయబడినది. అయ్యుగాకయుండే ప్రక
ర్షించుటయు కొరవడినది. 10 అణాలు.

భర్తృహరి ప్రబోధము.

ఈనాటకమునందు కన్యాశుల్క వరకులగు నిరసనము
స్వయంవరము గృహస్థవిధులు సంసారవిరేచనము గురునకు
విదేశము బోయితిమ్మని గుర్తుకలు వాధక్యవిచారము భగవ
త్సేవానిధానము వారకాంతిచక్రము పతిత్రతాధర్మములు
నిర్వేదము మున్నగు విషయములు గలవు. 12 అణాలు.

భక్తజన మనోరంజనము.

శ్రీభగవద్గీత ప్రసంగ-సూక్ష్మసంస్కారలకు, నాటకసా
మాజికులకు, కవికరులకు ననుకూలముగ నుండునటులు ప్రాయ
బడి భక్తసాధనము దిక్షిణముగ ప్రకటింపబడినది. 4 అణాలు.

వైసాయిగుప్తు ప్రకము లొక్కసారి తెప్పించుకొనినవో
పోస్టల్ సహాయ 1-8-0 మూ(1 మే. పుస్తకభాండాగారములకు
రూపాయకే తుంపరుకను.

దాసరి లక్ష్మణస్వామి.

వితాపును, గోదావరి జిల్లా

4. ఆచారప్పన్ సుదా, హార్మిటోన్, చదరాసు.

వ్యాపార విషయములు

లండను, బొంబాయి ధరలు

[మాటలకురు లక్షలకు వ్యాపార విషయములను తెలుపుచేసినందున ఈ సంవత్సరము లండను, బొంబాయి ధరలను (కరెన్సీ) తెలుపుచేసినందున బహుభుజము మాడ చేసినదము. ఈ మాటలకురు ప్రయోజన కరముగ నుండునని నమ్మినందున]—ప్రతికాగితము.

మూలకపురేటు	
అమెరికను డాలర్లు 100 కి	రు 228
హాంకాంగు " "	234
హాంకాంగు " "	879½
సింగపూరు " "	106
బహుమ " "	112
బ్యాంకు టెలిగ్రాఫ్ ట్రాన్స్మిషన్ రూపాయకు 28 పెన్నీలు	
బ్యాంకు హాంకాంగు 28-1-16 పెన్నీలు	
లండను కియూబడిన హాంకాంగు ధర 28-17-82 పెన్నీలు	
లండనులో తెండి ధర అవుతున్నది 76½ పెన్నీలు	
బ్యాంకుల వడ్డీ రేటు	
మదరాసు బ్యాంకు నాటికి	రు 6
బెంగాలు " "	5
బొంబాయి " "	5
ఇంగ్లాండు " "	6
బొంబాయి బజారు	

బట్టల ధరలు నిజాకడగా నున్నవి. గిరాకీ మందము. ఇతరయూర్ప్ ద్రవ్యములకు సరకులను బుచ్చుకొనుట లేదు. అయ్యి నాడు తమ సరకులను విక్రయించుటకై తొందరపడుటలేదు. పెండ్లిండ్ల కాలమునకై వేషములున్నాయి. ఇది మారు నెలలో ప్రారంభమగును. సరకులకు రయిలు డబ్బుల సప్లయమాడ నదిగాలేదు. ఎప్పుడో ఆకస్మికముగా రయిలువారు డబ్బులు కలవని తెలుపజేయుదురు. ఆకంటే సరకులు కొనుటకు వీలుండదు. సరకు స్టేషనులో నిలువయుండుట తక్కించుచున్నది. ఇందువలన వర్తకులకు వడ్డీయందు ధరలు మాటు కలవను నష్టము కలుగుచున్నది.

బజారులో ముందు బేరములు కొంతవఱకు ప్రారంభమైనవి. పెద్దధర లిచ్చి మాక్ డబ్బులలో కొందరు బేరములు చేసినయినాను. వీరు బొంబాయిలో పెద్ద పెద్ద వర్తకుల దగ్గర నిజాయతీను సరకు సంతయు కొనివేయ జూచుచున్నార. ఇవన్నియు సులభి స్వాధీనమగుటతోడనే ధరలకు పెంచుట యునని యున్నారు. అందువలన సరకులను కొనువారు బాగ్రి తగినంతదలసియున్నది. రేపటికోసమ నేమి జరుగునో యెరిగిని తెలియదు. యుద్ధము ముగిసినది. ముగిసినప్పటికి సర్కారు వారి యంత్రములు మాత్రము తగ్గుటలేదు.

మాంచెట్లకు బజారు ధరలు నిజాకడగా నున్నవి. వారి ధరలు సరసముగా లేనందున బేరము లిచ్చుటకు వ్యవస్థగా నున్నది. అయినక, కొందలు ప్రస్తుతపు ధరలకన్న పెక్కుమ గు ధరలకు కొన్ని బేరము లిచ్చుచున్నార. మారమునందిం కను మార్పులు కలుగునయి, అందువలన లాభము రావచ్చు ననియు, వీరిఆశ. కాకి నేడులకు, మల్లులకు బేరములు వచ్చుట లేదు.

జపానుగుడ్డల ధరలు నిలిచియున్నవి. బొంబాయి యంత్రీకాలలలో చేసిన "లాంగుల్లాతు" నకు కొంచెముగిరాకీ కలదు. పానుకు రు 1-10-0 అ. పె. దము రు. 1-10-0 ల కంటకు ధర నులుకుచున్నది. నూలు ధర అధిముగా నున్నందున, యంత్రీకాలవారు విశేషముగా సరకు విక్రయించుటలేదు. రంగురంగులచెక్కగుడ్డలు ఇంచుమించు విశేషముగా పోవుచున్నవి. లాంకవయరు మిల్లులు సహాయా సరకు సమోసాలలో పోటీ చేయలేవన్నది.

తెల్లగుడ్డల ధరలుమాడ కొంతవఱకు నిజాకడగా నేయున్నవి. గిరాకీమాత్రములేదు. నిజావరకు విశేషముగా లేదు. మాంచెట్లకు ధరలు నిజాకడగా నున్నవి. ఈగుడ్డల రుకాణ గారలు సరకును విక్రయించుటలేదు. పూర్తి ధరలు కావల యు ననుచున్నారు.

కోరా బాకి నేడు	
కోరా బాకి నేడు	సం 18 45 X 22 10-4-0
" " " "	18 46 X 22 8-8-0
" " " "	188 40 X 22 8-8-0

తెల్లగుడ్డలు

రెవెన్యూ	సం 1500 32 X 42 29-8-0
హాచ్. బి. టి. సి.	సం 40000 38 X 40 41-0-0
హాచ్. బి. టి. సి.	సం 80000 " " 25-0-0
హాచ్. బి. టి. సి.	సం 100 35 X 40 25-0-0
" " " "	151 38 X 40 24-8-0

తెలములు

ర్యాబీ	సం 6 41 X 19 10-0-0
" " " "	సం 60 46 X 19 11-0-0
" " " "	సం 600 51 X 19 12-0-0
" " " "	సం 6000 56 X 19 13-8-0
" " " "	సం 88 58 X 20 10-0-0
" " " "	సం 350 54 X 20 16-0-0
" " " "	సం 385 60 X 20 17-0-0
" " " "	సం 425 " 18-0-0

జపాను కోరాగుడ్డలు

సం 55000	44 X 32	20-8-0
" 220	...	19-0-0
" 7200	...	20-0-0
" 8800	...	26-0-0
" 4100	...	25-0-0
కోరా డ్రెస్సు ఏకగమూర్తి		80-0-0

బొంబాయిలో నూనెగింజలధర.

అమెరికనులధర నిజాకడగా నున్నది. బేరములు సామాన్యముగా నున్నవి. వేలునెనకల ధర నిజాకడగా నుండి బేరములు సామాన్యముగా నున్నవి. ప్రతిగింజలధర నిలిచియుండి బేరములు సాగుచున్నవి.

నవ్వులు, తెల్లవి	రు 25-4-0
అమెరికనులు	రు 71-0-0
ప్రతిగింజలు	రు 46-0-0
వేరునెనకలు మంచిది	రు 90-0-0
కరక్కాయలు (భిమిడి)	రు 15-0-0

ప్రతిధరలు (బొంబాయి డిసెం. 15)

ధరలు నిజాకడగా నున్నవి. శ్రేష్ఠమైన బ్రోచిస్ ప్రతి 1920-వ సంవత్సరము ఏప్రిల్ మే నెలలలో బహుదావధతిని 584 రూపాయల ధరదగ్గర ప్రారంభమై 548½ రూపాయల వఱకు హెచ్చి, బహు మూసివేయునట్లుంటే 588 రూపాయలకు తగ్గినది. కొలాబాలో 587 రూపాయల దగ్గర ప్రారంభమై 540 రూపాయలతో ముగిసినది. కొక్కపు బేరములు మందముగ నున్నవి.

అజంగులకు ధర లెట్లుండినవి.	
శ్రేష్ఠమగు బ్రోచిస్ ప్రతి	540 ఏప్రిల్ మే.
" బెంగాలు ప్రతి	470 డిసెం. జనీ.
" " "	460 మార్చి
మంచిది ఉచూ	411 డిసెం. జనీ.
" " "	412 మార్చి.

రంగుల ధరలు. (డిసెంబరు 12)

నైజాము కాంగోధర కొద్దిగ పెరిగింది. పానుకు రు. 7-10-0 అ. చొప్పున బేరములు జరగినవి. ఈమధ్య కొంత కాలముండి గిరాకీ తగులుచుండిన బొట్టు కాంగోధర పానుకు 7 అ. కలదు. ఈ రంగులు బాగుగ విక్రయమగుచున్నవి. బాసలలో వేసి రంగులు వేయువారు విశేషముగా కొనుచున్నార. పెద్దయంత్రీకాలవారు తమకు గావలసిన రంగులను సీరు నుండియే తెప్పించుకొనుచున్నార. ఆకుపచ్చ రంగులలో "మాజెంటా" చచ్చి పట్టణపు గిరాకీ తగులుచున్నది. తక్కినవానిధరలలో మాపు నిమియులేదు.

ధర లీగధముగా నున్నవి.	
కాంగో ఎరుపు పాను	రు 6-8. - 7-10-0
డై రెట్ట ఆకుపచ్చ " "	రు 5. - 5-8-0
డై రెట్ట ఆకుపచ్చ (కాక్)	రు 10. - 12-0-0
మెథిల్ బ్లూ	రు 9. - 12-0-0
విజ్జోరియా నీలము	రు 20. - 22-0-0

రసాయన వదార్థములు.

డిసెంబరు 12 బట్టలను చూచుచేయు పానుమానకు తప్ప మిగిలిన వస్తువుల ధరలన్నియు అటులే నిలిచి యున్నవి. ఈ పానుమా హాంకాంగు వైటు 210 రూపాయలనుండి 80 రూపాయలకు తగ్గినది. క్రొత్తసరకు దిగుమతియైనందున ఇట్లాక

సారిగ తగ్గుటసంభవించినది. ఈనెలముందులోగా మతిగొంత సరకు రావచ్చును. అప్పుడును లింగుల తగ్గుదలయు. ఈపాడు మాకొలుపు జపాను తగ్గుదలను కూడ కొందలు ప్రాసీ. ఆ సరకును యీ నెలలోనే రాగలదు.

అమెరికను ధర తగ్గుదలను కూడ టెక్సాస్ యెట్టువారు ధర కూడ తగ్గినది. వీనిధర ప్రస్తుతము హాంకాంగువైటునకు 30 రూపాయలు కలదు.

లండనులో లోహముధర. (డిసెంబరు 9)

శ్రేష్ఠమగు ఇంగ్లీషు లాగి	పానులు 109
జి. ఎమ్. బి. గురతుగలది	" 101½
ప్రజామిత్ర లాగి	" 150
ఇనుపరేఖలు	" 41½

లండనులో నూనెగింజల ధర.

ప్రతి గింజలకు మంచిది, లండనులో బేర్చి యిచ్చునట్లు టన్నుకు 22½ పానులు ఇందు జరేదన, ఫిబ్రవరి: కూడ బేరమున్నది.

మేకచర్యములు (లండను డిసెం. 11)

మేకచర్యముల బేరము లీకోసమ ప్రార్థియైనవి. చెన్నపురి మేకలో ప్రయమ్. 88 పెన్నీలు (మియము " మిడియమ్ 18 పెన్నీలు మొదలు 24 పెన్నీలు కంటకు గలదు (మియము. " సామాన్యము 12 పెన్నీలు (మియము. 7,25,000 చర్యములు విక్రయించబడినవి.

తూర్పు ఆఫ్రికా భారతీయుల దుస్థితి.

తూర్పు ఆఫ్రికాలోని నైరోబి వట్టణములోనుండి ఆంగ్లాను గా రిట్లు గంధి గాకి రెంటివార్తను పంపించిరి:— తూర్పు ఆఫ్రికాలోని భారతీయుల స్థితి చాలవిషమముగ నున్నది. భారతీయు లిక్షమందు తూర్పు ఆఫ్రికాకు రాకుండ మన వారికి నియోజకాధికారము లేకుండ, చేయుటకు ఏకోపి యనుట పట్టుదలతో వనిచేయుచున్నార. భారతీయుల సంకల్పములను ప్రజలు నీతిమాను లగువరని వారు చెప్పుచున్నార. ఆఫ్రికా స్థితిని యెంచి టుటకు గవర్నమెంటు వారే రప్పించిన సంఘమువారిట్టి మిథిప్రాయమునే వెలువించి భారతీయులకు నీతిలేదని తెలిపి. దక్షిణాఫ్రికాలోనికి భారతీయులను రానియ్యకుండునట్లే తూర్పు ఆఫ్రికాకు రానియ్యకుండ దని వారు కోరిరి. ఇక్కడి జేషుసాధి సంఘమువారు సమాజేకమై తమదోషమును వెల్లడించిరి. నేనిక్కడ జననరహిత నుండును. నేను చెప్పగ కాంగ్రెసు కమ్యూటీవాను ఆలోచించి ఇరవయల తూర్పు ఆఫ్రికాలో భారతీయులకు ప్రత్యేక సహకారములు చేయవలెనని లేదనియు ప్రస్తుతమున్న హక్కులను పూర్ణముగ మన్నించిన చాటుననియు కోరుచున్నార. ప్రస్తుతము బయలుదేరిన విషయస్థితిని నలుగురుకు విప్పి చెప్పి వెల్లడించుదు.

గంధి గారిట్లు సంగతి సందర్భములకు తెలుపుచున్నాడు. — ఇక్కడ భారతీయులకు వ్యతిరేకముగ నుద్యమము బయలుదేరుటకే యాధారము కనిపించదు. దక్షిణాఫ్రికాలో నిట్టి యుద్యమమే బయలుదేరుచున్నది. అక్కడి యూరోపి యనుట దక్షిణాఫ్రికా జేషు తమకు స్వదేశమనియు, అందరి కంటె మందర తాము వన. వచ్చు శత్రువు నుద్ధరించి మనియు చెప్పుకొందురు. తూర్పు ఆఫ్రికాలోని యూరోపియను లట్లు చెప్పుకొనుటకును వీలులేదు. అక్కడవారు లభిపొందుటకే యుండిరి. తూర్పు ఆఫ్రికాకు విరోపియనులు రాకపూర్వమే భారతీయులు నిల్చి అక్కడ కాపురముండి జేకమును బాగు చేయ వారంభించిరి. తూర్పు ఆఫ్రికాలోని అట్లాండు ప్రాంతములకు భారతీయులు బాగుదేయుటకు పూర్వము విరోపియను లేమియు చేయలేకుండిరి. ఇప్పుడట్లుకాదు. నైరోబివట్టణము యొక్క శీతోష్ణస్థితి దివ్యముగ నున్నది. విరోపి యనుట క్రిడించుటకు దివ్యగ్రముగ నున్నది. కావున భారతీయవర్తకులను, భూస్వామియను ననువారికి కండ్లెర్రగండ్లెన. అక్కడకు మన వారు వెళ్లుటకు అభ్యంతరములను కల్పించుచుండ మనముచూచి సహించుటము. ప్రభుత్వము వారు భారతీయులకే యానందములు కలుగకుండ మావలసిన యున్నాడు. ప్రజలు తమనిష్ఠియును మానంపనలయును.

(9-వ పేజీ తరువాయి)

ఉ:- కొద్దిగా మాందీ.
ప్ర:- గ్రామస్థులు గ్రామములోనికి వెళ్లి పోయారా?
ఉ:- నేను చెప్పలేను. కాని మేము వెళ్లినట్లు కింద
దరుందరి.
ప్ర:- మీరు ప్రజలను చూచి- తుపాకులను వేయించి?
ఉ:- అవును.
ప్ర:- మీరు ప్రజలను చూచారా? వా రేమిచేయించు
ది.
ఉ:- నేనువరకు చెప్పలే చెప్పలేదు.
ప్ర:- మీరు దగ్గరకు వెళ్లి చూచారు గతక ఏమిచే
యించుచుండేదో చెప్పగలరా?
ఉ:- నేను గుర్తించలేదు.
ప్ర:- వారేమి చేయించుచున్నారు. మీరు తెలిసికో
దలచలేదా?
ఉ:- లేదు.
ప్ర:- వెంటనే తుపాకులను వేయించవలయునని
నిశ్చయించు కొంటారా.
ఉ:- సరే అవును.
ప్ర:- ఎందుకు నిశ్చయించి?
ఉ:- వారు అల్లరిచేయుటకు ముగిసిన మే మెవరు
దు.
ప్ర:- వా రేమి చేయించుచున్నారో మీరు చూడదల
చక తుపాకులను వేయించిరా?
ఉ:- సరే.
ప్ర:- ఎన్ని బాటలు కల్పించి?
ఉ:- కొన్ని బాటలు కల్పించి- ఎన్ని బాటలు కల్పించి
చెప్పలేను.
ప్ర:- ఎందుకు చెప్పలేదు?
ఉ:- ఒకటి చెప్పి రిగిలేను. ఎందుకంటే పోలీసు రిగి ఆ
కొను.
ప్ర:- ప్రజలను భయపెట్టుటకే మీరు వెళ్లిపోతిరా?
ఉ:- ప్రమాదము జరుగజుంప నిట్లు చేసితిమి,
సాక్షి యిట్లు చెప్పవలసిందిగా:- తుపాకులను కల్పించి
చి నేను మేకు ప్రయత్నం చేసితి. మరువాడు తిరిగి ఫిరంగులతో
రైలులో బయలుదేరి ముసారాగా కిరితిన. ఆనాడు తుపా
కులను వెల్పించలేదు. తరువాతి మానియును కాలా యన గ్రామ
ము వెళ్లితిమి. గ్రామము దగ్గర కొందరు జనముండి. ఎంత
మంది యుండినో నేను చెప్పలేను. సాక్షి యుండికంటే నెక్కువ
మంది యుండక. వారేమి చేయించుచున్నారో నేను చూడదలచు
కోలేను. కొందరు నిలచుకొని యుండురు. కొందరు ఇటువల
కదలచుండురు. వారిమీదకు తుపాకులను కల్పించితిని.
ప్ర:- ఎందుకు కల్పించితి?
ఉ:- ముద్రాపించు ప్రేమను దగ్గర అల్లరి చేసినవారితో
మీరు కలిసిరి.
ప్ర:- మీరను ఎవరు? గ్రామస్థులనిమా?
ఉ:- గ్రామస్థులందరు చేరి అల్లరి చేసిరి.
ప్ర:- గ్రామస్థులలో ఎంతమంది యుండిరి?
ఉ:- ఎంతమంది యున్నారో నేను చెప్పగలను
ప్ర:- మీరు చూచినట్లుగా సామాన్యులు గారు యెంచి
తుపాకులను వేయించిరా?
ఉ:- అవును.
ప్ర:- వా రెప్పుడు ఏమియు చేయుటలేదు కామా?
ఉ:- లేదు.
ప్ర:- వారు సామాన్యులు గారని యనుకొని తుపాకులను
కల్పించుట ఘనమా?
ఉ:- అవును.
ప్ర:- ఎంతమంది చనిపోయిరి?
ఉ:- ఒకడు చనిపోయెను. ఒకరికి దెబ్బలు రిగిలేను.
ప్ర:- తుపాకులను కల్పించి మీరు గ్రామములోనికి
వెళ్లిరా?
ఉ:- అవును.
సాక్షి విచారణ జరుగుచుండగానే ఆనాటికి విచారణ
విరమించిరి.

గూరువారము.

లాహూరు, డిసెంబరు 18:- నేను తిరిగి గుండును
వారు విచారణ ప్రారంభించి లాహూ శ్రీరామ గారుయొద్దకుండి
సాక్షియు వున్నారని.

జగత్పూరాయణగారికి సాక్షి యిట్లు చెప్పెను:-

6-వ తేదీని మే కవులముగిసిన వధులనునే దుకాణ
ములను కట్టివెట్టిరి. అప్పుడిచ్చిన ముసాదములలో దుకాణ
వాహరను చేయించు గ్రామస్థులనుకలెను. నేను ఒక్కడ
ను స్వగతిచేయుచును చందామూల చేసితిని. తుపాకు
ముగిసిన నేను వీధులలో తిరుగుచుండి నిలచుకొను

మహారాజు వాగ్దాని తిరుగుచున్నానని నిలచుండి
యిట్లుగా నేను చెప్పలేను. వారు కనుపరచుచుండి. ఎన్ని
బాటలు వేసికో నేను చెప్పలేను. ఇటు అటు కనుచున్న
వారిమీద తుపాకులను వేసితిమి. దేశమునకు కొంతని వెల
కొట్టుట చాలా ప్రయత్నము కలది.

జగత్పూరాయణ:- సామాన్యులను రక్షించవలసిని
భారము మీరెవరనున్నదిని నేనెరుకుదును.

సాక్షి:- వాడుధీనులను చూచి భాగమును మార్చెను.
మె:- మీరు మే ప్రేమించినా సాక్షి. తుపాకులను
కల్పించి అధికారము మీ కెక్కువలేదని యెరుకుదురా?

ఉ:- ఎందుకంటే

ప్ర:- ప్రతిపక్షములలో

ఉ:- క్రిమినలు (ప్రొసీక్యూటర్ జనరలు) నాకు అధి
కారమున్నది.

ప్ర:- చరణమును ప్రకారమే?

ఉ:- వారు తెలియదు.

ప్ర:- ప్రజలను వెళ్లి పోయిన చెప్పి వారికి కృతి
నిచ్చితిరా?

ఉ:- దానికి కృతిలేదు. దేశములోకి వారు జనవరముని
తోచి పని చేసితిరి. నేను సద్భావముతో పనిచేసితి.

సాక్షి యిట్లు చెప్పెను:- ఒకరియైనా కొందరుకడకు
లను వట్టుకొని 40 గజలు బంధిగావలసిందిని విడిచివెట్టి.
నేను మేకు ప్రయత్నం ముగించుచు ప్రకటించలేను. మేకు
ప్రయత్నం ఫిరంగుల వెట్టి వాడలచిరి నేను ప్రజలతో చెప్ప
లేను. నేను అట్లు చెప్పకదని ధికారమును గ్రామించలేను.
స్వీయ గారికి సాక్షి యిట్లు చెప్పెను:- నేను సద్భావ
ముతో తుపాకులను కల్పించితిని తుపాకులను వేయించు
టవరమై యుండెను.

మల్లను ఆనామ్యులగారికి సాక్షి యిట్లు తెలిపెను:-
విశేషము అధికారము వారికి వచ్చిన చెప్పిన వివాదముల
రాజగ్రామములని వాయ్విరాయము. విశేషముగా వారము
కదని కొందరు చెప్పిరి. వారెవరు? నేను చెప్పలేను.
వెటర్నీ గారు తిరిగివచ్చిరి సాక్షి యిట్లు చెప్పె
ను:- మేకు ప్రయత్నంలో 10 మంది వీధులలోను 4 కరిని వట్టు
కొనిరి.

తెప్పెనెట్లు టూటలు గారు తుపాకు సాక్షియిచ్చిరి.
ఇతర సాక్షులు.

తెప్పెనెట్లు అట్టులో రిమాంబు, ఆమెరికను మిను
నకు సంబంధించిన రిమెంబరెన్స్, విశాఖముచ్చికు రూర
చండు, రాయ సాహెబు అమీన్, బాబుకుద్దసింగు, ని
వాసు చందుగార్లు యొద్దకుండి గూడసాక్షులు వున్నారనిరి.
సంఘము వారు కుకవారము విచారణ చేయుచును.

ఇప్పుడే ఫౌంటెన్ వేనాలు వచ్చినవి.			
బ్లాక్ బర్డు రు. 8-4-0	నెప్ట్యూన్ నం. 210	రు. 8-8-0	
స్వాక్ రు. 6-4-0	డియో 205	2-8-0	
చాటర్ మెక్ 6-8-0	డియో 200	1-12-0	

గిరి బ్రదర్లు, స్టేషనరీ, ట్రిప్లికే, ముద్రాము.

180 పుటల పుస్తకము కుదిరెను

ఆంగ్లమున కార్మికములను తుపాకులను
భౌతికమైన కొన్ని విధముల అనుసరించుటకునే కను
కున్నది. ఈ కుత్తులను కుత్తులను ఆంగ్లమున
యనుకలగలేని క్లిర సాక్షులను కుత్తులను గా
య్యవచ్చునని ఇప్పించెను. ఈ కుత్తులను ఇప్పుడు
నీయలము. పోల్లవాడ నా నేను వేరు వేరు చేసితి
ము. వెంటనే గ్రామస్థులకు.

వెద్యుతాశ్రయ ముగిసినకొర గొప్పించెను,
జతకనిగారు కుత్తులను, 157 గజములను

CYCLE TYRES & TUBES.
British made Twinhip, non-slip tread, guaranteed
wired on covers 28x1 1/2 R. 4 each. Tubes R. 2-8-0 each.
Price list on application for Cycle Accessories, Tyres
and Tubes of all makers.
D. P. ROW & CO,
Harris Road, Mount Road, P. O. Madras.

(Continued on page 12.)
persons convicted only about 8 or 10 had pleaded not guilt-
ty, and with respect to witness, had put it down that they
pleaded guilty or admitted the guilt. Witness said that
was so. Pundit asked whether there was something pecu-
liar in the atmosphere of the witnesses court and pointed
out that looking at the whole field of the conspiracy
cases having a dozen persons or two, nobody had pleaded
guilty. Witness said that he supposed that the people
who pleaded guilty before him did so because they had
been identified clearly. Continuing Mr. Bosworth Smith
said that he tried persons under provisions of the
19 b April for offences under the
Penal Code. He had sent a summary of these cases
filling up the usual form to the Martial Law administra-
tor. At the time of digging some people were about and
although it was not public flogging in the sense that it
took place in an open part of a town it was not altoget-
her private. In reply to further questions witness said
he thought he did complete justice to the accused.
Continuing Mr. Bosworth Smith said he arrested
77 persons at Sangla. Asked if he had any
evidence before him that all these 77 persons
were concerned in the disturbances witness said
he had lot of general evidence about them, but there
were no recorded statements. A lot of people had told
him in general terms and as far as he remembered
the arrested persons were pointed out to
him. Subsequently on the 14th May he arrested
47 more persons. Out of this 100 and
arrested men one hundred and two were released on the
19th May and only 8 were charged, out of which 7 were
convicted and 1 acquitted. A suggestion was made by
him that 50,000 rupees should be recovered from Sangla.
When the respectable people of the place agreed to re-
lease most of the persons. He did not know to what
amount the Government had subsequently reduced his
original suggestion. Questioned in regard to the relating
order against boys witness said he could not say if boys
were made to repeat at parades "we have not committed
any offence we won't commit anything we repent, we re-
pent, we repent." The details connected with this were
carried out by the military authorities. He had suggest-
ed the erection of a house of repentance at
Sangla. His idea was that good might come
out of evil, and that it would be a sort of "Let us for-
get" sign. It was not true that he had suggested that
half of the estimated cost of ten thousand rupees should
be borne by pleaders. His idea was that people should
go inside this house and repent. The plan had never
been laid before the Government. So far as pleaders
were concerned he had submitted a confidential report to
the High Court recommending disciplinary action against
some. Asked if he held more than a dozen dargahs
witness said that on more than a dozen occasions he col-
lected people and talked to them. He very likely alluded
to their conduct. He had not asked the people at these
meetings never to trust pleaders. Replying to further
questions witness said he had no idea of the number of
people who attacked Sangla's station. Suppose
the party was less than hundred Pundit Jagat Naray
asked witness how he would account for arrests mor
than that number. Witness pointed out that large crowd
were parading the streets. No amount was collected. A
Sang under his orders for the comforts of troops and no
respectable people were ordered to pull punkahs. From
Chuharkana very likely one hundred and eighty-five per-
sons were arrested. One Mastan Singh, Station Master
or Assistant Station Master of the place was arrested
and then released. He then appeared as a crown wit-
ness. Asked if it was not a fact whether identification by
the station staff was done after the release of this
man witness said he did not know. He was
able to make large arrests without military help, but
the military was on the scene. He did not agree
that at Chuharkana the trouble was due to incitement by
some six soldiers. Witness thought that martial law
was needed after the 30th April in his district just to show
the power of the Sirkar. Although after the 19th nothing
happened the continuation of Martial Law for 11 days
only would not have been sufficient. There was still
a lot to do. In his opinion there was no harm done and
nobody was suffering any hardship.

The following is a fuller report of the examination of
Rai Sahib Sri Ram S. D. O. of Sheikhpura, by Sir Chimanlal
Sastri on Wednesday afternoon:-

Sir Chimanlal:- You have known the people of the
Punjab intimately.

Witness:- Yes, They are my countrymen.

Q:- Have you found the people of the Punjab in your
experience all these years loyal and law abiding?

A:- Not since sometime.

Q:- Up to what date did you find them loyal?

A:- Not sometime before these occurrences, I had
found them openly talking against Government.

Q:- When did that begin?

A:- I was a touring officer before I came to Chokhu-
pura, but since.

Q:- You tell me the period.

Witness:- Some seven months before April 1919.

Q:- Till then they were perfectly loyal?

A:- No.

Q:- They were never loyal?

A:- Not every one of them.

Sir Chimanlal:- Surely you cannot expect everyone in
a country to be loyal.

Witness:- I don't mean everybody in the Punjab. I
mean only some and out of these some were not loyal.

Q:- You are an experienced officer in the Punjab and
you can give your opinion about the people of the
Punjab. I want to know whether you found them
generally loyal and law abiding?

A:- Of course most of them. The masses did not
know the difference between loyalty and disloyalty. So
far as other people.

Q:- I want to know whether generally the people were
loyal and law abiding. Surely, Lal, you can answer this
question. It is a very simple one.

A:- It is not simple. The word generally means a lot.

Q:- You understand what loyalty means?

A:- Yes. According to my light.

Q:- Generally I want to know what was the attitude of
the people.

A:- The mass have been loyal before the 10th April.

Q:- The educated classes compared to the masses are
infinitesimal?

A:- They are very impulsive.

(Message incomplete.)

ఆంధ్ర వత్తిక

1919-వ సం. డిసెంబరు నెల 19-వ తేది

శుక్రవారము

బల్లారి మ్యూనిసిపలు సంఘము

ఈ సంఘమువారి 1918-19-వ సంవత్సరపు నివేదిక, వెలువడినది. నివేదికవత్సరమున 15 నెలలు జరిగెను. వెనుకటి వత్సరమున 21 నెలలు జరిగియుండెను. 15 నెలలలో నొకనెలకు సగ్గిత సంఖ్య రాలేదు. నెలలలో హజరగు సభికార సభ్యులయొక్కయు అసభికార సభ్యులయొక్కయు సంఖ్యలేదు. ఇందుకు కారణ మెద్దియో తెలుపబడలేదు. వత్సరము సమూహనం దభివృద్ధి గన్పట్టుచున్నది. కాని, పాతబాకీల విషయం సంప్రదించుకొనుట లేదు. రు 34573 ల పాతబాకీ మొత్తములో 7563 రూపాయలవరకు రానిబాకీల క్రింద విడచి పెట్టబడెను. మ్యూనిసిపలు సంఘమువారి విషయమై మొత్తదనము సభికులకు జాపిరని ప్రభుత్వము వారు మందలించుచున్నారు. క్రొత్తరోడ్లపై నను, పాతరోడ్ల మరమ్మత్తుమీదను, ధన మభివృద్ధిగ చేర్చుకొనుట లేదు. మ్యూనిసిపలు కౌన్సిలువారి యాభి నముక్రింద నొకసంకలనముగా, 16 ఎలిమెంటరీ పాఠశాలలు పోషించుటనున్నవి. రాష్ట్రపాఠశాల యొక్క నివేదికవత్సరమున క్రొత్తగా తెలుపబడెను. మ్యూనిసిపలు హైస్కూలులో, స్కూలు ఫ్రెండులు కలిగియుండు 25 టికి 18 మంది జరు మొందుట, ఎన్నతగిన విషయము. హైస్కూలుకు నూతనభవ నమును నిర్మించుటకై, ప్రభుత్వమువారు 50,000 రూపాయలు సచ్చిరి. భవననిర్మాణమును వట్టికు పర్యవేక్షకు వక్కుగింతపెట్టవలెనని, కౌన్సిలు వారు తీర్మానించిరి. హైస్కూలు కలిపాలనము మొత్తముమీద సంప్రదించుకొనుట గన్పట్టుచున్నది. మ్యూనిసిపలు సంఘమువారు విద్యాభివృద్ధికై తగిన శ్రద్ధ వహించుచున్నట్లు గ్రహించవచ్చును.

బల్లారి కట్టణారోగ్య మెంతమాత్రము సంప్ర దించుకొనుట లేదు. జనసములు 1452 ఉండగ, మరణములు 2347 ఉండెను. మరణముల సంఖ్య హెచ్చుటకు, అంటురోగముల వ్యాపక మే ముఖ్య కారణముగ దెలుపబడినది. నివేదికవత్సరమున, ప్లేగువ్యాధి కట్టణమున ప్రవేశించక బోయినను, విషజ్వర వ్యాధి సెప్టెంబరు, అక్టోబరు, నవంబరు, డిసెంబరు మాసములలో చెలరేగినది. నివేదికవత్సర మునందీ వ్యాధివలన మరణముగాంచిన వారిసంఖ్య 800. ఈ సంఖ్యజూనియ, ఫిబ్రవరినెలలమాసము. కలరా వలన 103 గురు చనిపోయిరి. స్ఫూటక వ్యాధివలన 26 మందిచనిపోయిరి. ప్రతివత్సరమునను, అంటు రోగములు చెలరేగుట మామూలుగుచుండుటచే, మ్యూనిసిపలు సంఘమున కొకప్రత్యేక ఆరోగ్యాధి కారియుండుట యవసరమని మ్యూనిసిపలు సంఘము వారు తలచి, బడ్జెట్లో సాటికి మాసమునకు రు 150 లు మొదలు రు 500 ల వరకు వేతనమున కేర్పాటు చేసిరి. ప్రభుత్వమువారి యేర్పాటున కంగీ కారము జూపవలెనని, వారు కోరియుండిరి. దీని జనలకు అభివృద్ధిగా, మ్యూనిసిపలు సంఘమువారి తీర్మానమును బలపరచిరి. కాని, ప్రభుత్వమువారు తమ విమర్శనలో నివిషయమై సట్టి యాభిప్రాయ మునగుటకుండుట, వింతగనున్నది. కట్టణారోగ్యము

త్వరలో బాగుపడనిచో మరణముల సంఖ్య ఇంకను అధికము గావచ్చు నను భీతి కవకాశము గలదు. మ్యూనిసిపలు కౌన్సిలుకు ప్రభుత్వమువారి ద్వారా గ్రాంటులు, వ్యయపడక బోవుట, సమంజసముగ నుండలేదు. మొత్తముమీద, మ్యూనిసిపలు సంఘ కలిపాలనము సంప్రదించుకొనుట నున్నదను, ప్రభు త్వభిప్రాయముతో, మే మేకీధవించెదము.

నిజము వెల్లడి యగుట

కంబాబులో జరిగిన ఘోర సంఘటనముల గూర్చి, హంటరు సంఘము ద్వారా ఆంగ్లదేశ మునకు సత్య మెటుకవడు చున్నంతలకు పంత సింపవలసి యున్నది. జనరలు డయరు గారి సాక్ష్యము వాగరిక ప్రజలచేయును తిల్లడించు జేయుటలో వాళ్ళవ్యయండును. అధికారుల సాక్ష్యము మూలముననే, కని విని ఎరుగని ఘోరచర్యలు జేబుతెల్ల మయినవి. ప్రజల సాక్ష్యముతో నిమి త్రమే యుండదు. డయర్, జానసను, మార్పు డను మొదలగు వారల సాక్ష్యమును ప్రత్యేకముగ నచ్చొత్తించి, వాగరిక ప్రజలచేయును కంతుకును బంపుచో, కంబాబుదుస్థితి తేటపడి, హిందూదేశ మునకు మెటనే న్యాయము చేపూరక మానదు. డయరు సాక్ష్యమును కరికించిన పిమ్మట, ఆంగ్ల దేశ మెటుల తిల్లడిల్లెనో, చూడరు దెలిపక వత్తి కాభిప్రాయముల మూలమున గ్రహించవచ్చును. 8 మాసము లీ ఘోర వృత్తాంత మెటుల దాగి యుండెనో యని, డెయిలీ న్యూస్పత్రిక ఆగ్ని ర్యము జూపుచున్నది. మాండ్లెరు గార్డియను పత్రిక, జనరలు డయరుగారి చర్యలను ఉద్బుధుని చర్యలక్రింద కరిగించుచున్నది. డెయిలీ హెర్లాడ్ పత్రిక వీటిని దుష్కార్యములని దెలుపుచున్నది. మొత్తముమీద, ఆంగ్లదేశమున కీ విషయములు తలవంపు గలుగజేయునని నూహించవచ్చును. హిందూదేశమందలి సరిహద్దు రాష్ట్రపుజాతులను తా మత్యంత సామర్థ్యముతో నాగరికుల గావింప ప్రయత్నించు చున్నామని సర్ బి. పుల్లరుగారి యధ్యక్షతక్రింద, లెఫ్టినెంటు కలనల్ షేక్సు పియరుగా రుకన్యసింహగా, నొకశ్రీలేని, సైనిక నిరంకుశ విధానము మూలమున వారు పరిపాలింప బడుచున్నారని, ప్రేమపూర్వకముగ గాదని, మెటనే జెప్పినట్లు, మద్రాసు టైమ్సు పత్రిక కె తెలిపిన ప్రత్యేక తంతివార్తలు దెలుపుచున్నవి. ఇందువలన, హిందూదేశమునుండి వెడలిన అధికారుల వాక్యములను, ఆంగ్లదేశ ప్రజలు వేదవాక్య ములుగ గ్రహించెడి కాలము గతించినదని, నూహించవచ్చును. కంబాబు దేశస్థితి గూర్చి బయల్పడుచున్న నిజవృత్తాంతము ఆంగ్లదేశయుల నుద్బోధింపుటలేని, హిందూదేశమును పీడించు చున్న వివిధ నిర్బంధ శాసనములు త్వరలో రద్దుగుటకు సాధనభూతముగ నుండు గాక!

బోస్ట్ పాస్టిస్టాగారి హెచ్చరిక.

తేబరుపక్షమునుండి తగిన లాభమును పొందుటకు వారికి మనమెటుల సహాయము చేయవల యనో, పాస్టిస్టాగారు బొంబాయి క్రానికలు పత్రికలో కలుట వ్రాయుచున్నారు:

“నాకు తేబరుపక్షంలో తగిన పరిచయము గలదు. అది వృద్ధిచెందిన విధమును నేను పరిశీలించి తిని. 25 వత్సరములనుండి నా కేదో విధముగ దానితో సంబంధము గలదు. కాంగ్రెసుసభవారు తేబరుపక్షమువారు జూదిన చేతిని, దృఢముగ బట్టి కొని గవ్యస్థానము జేర బ్రయత్నించవలెను.

తేబరు ద్వారా, స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుట యే, కాంగ్రెసుసభవారి ముఖ్యాశయముగ నుండ వలెను. శుష్కోపన్యాసముల మూలమున లాభ ముండదు. మన రాజకీయవేత్తలలో సమర్థులగు వారి నాదేశమున కంపవలయును. తేబరుపక్ష వారు మన యావన్యాసకుల సామర్థ్యము గ్రహించి తేరిని తలంపజనదు. కాలము మారిపోయినది. సమర్థులై ధనవంతులగు వారికి, కామన్సువభలో నెంతయేని పంజేయుట కవకాశము గలదు. మున్నుండు, తేబరుపక్షపు ఎన్నికల నిధికి, వదివేల నవరనుల నయినను, కాంగ్రెసుసభవారు వంక పలెను. కాంగ్రెసుకుటుటిని ఇంగ్లండులో పోషించుట కన్న నిది ఎక్కువ ముఖ్యమయినది. ఎన్నిక లలో, ధనములేనిది విజయము లభించదు. తేబరు పక్షపు విజయమును మన విజయముగనే భావించ వలయును. వలనన, తేబరునాయకులు తమ వాగ్దా నములను భగ్నపరచు వారుగారు. మన కొరకై ఎంతయోశ్రమపడిన డెయిలీ హెర్లాడ్నుండి వత్తి కను పోషించుట యవసరమని నేను హెచ్చరించు చున్నాను. ఇందుకు ధన మవసరమే గాని, విశేష ధన మవసరము లేదు. ఇందుకు కావలసిన రెండు మూడులక్షల రూపాయలను సులభముగ పొంద వచ్చును. హిందూదేశపు కోర్కెలను ప్రతిఫలించ జేసెడి, కాంగ్రెసుసభ దేశమున కీ విషయమై మార్గదర్శకముగ నుండుగాక!”

అమృతసరపు కాంగ్రెసు సభ

అమృతసరపు కాంగ్రెసుసభకు ప్రతినిధు లత్యధిక సంఖ్యలతో విచ్చేకి సూచన లగుపడుచు న్నవి. ఈమారు కర్నూలు లనేకులు కాంగ్రెసుసభకు వెడలెద రని నూహించెదము. డిల్లీ కాంగ్రెసుసభ నాటినుండియు, కాంగ్రెసుసభాస్వరూపము మారి పోయినది. ఆంగ్లవిద్యార్థికులే గాక, జన సామాన్యము గూడ కాంగ్రెసుసభా వ్యవహారములలో కడుశ్రద్ధతో పాల్గొని మొకటిదిరి ఉపన్యాసములు ఆంగ్లభాషలోకన్న, హిందీ ఉర్దూభాషలలో నెక్కు డుగ నొసగబడుచున్నవి. ఈ వత్సరము చూడ ఉపన్యాసములు చాలభాగము హిందీ ఉర్దూభాష లలో జరుగు నని, తెలియుచున్నది. దేశభాషల లోనే సభాకార్యక్రమము సాధ్యముగు సంతకవరకు జరుగ వలెనను నుద్దేశము, దేశము దంతలరు వ్యాపించుచుండుట వంతప్రదము, మితనాదులు గూడ పూర్వపు బింకమును మాని, కాంగ్రెసు సభకు వెడలుదు రని నూహించవచ్చును. గౌ. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు తాము కాంగ్రెసు సభకు వెడలెదమని, కరాచీలో నుడివిరి. వంగదేశములో మితవాద ప్రముఖులు గొందరు కాంగ్రెసు సభను వెడల నుద్బుక్తులుగ నున్నారు. ఈ వత్సరపు కాంగ్రెసుసభ జయప్రదముగ జరిగి, దేశవాంఛ లను ప్రతిఫలించజేయు ననుట నిశ్చయము.

సంస్కరణములు: డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారు

ప్రస్తుతసమయమున ప్రసాదించబడిన సా స్కరణములతో సంప్రదించెడి, కదివత్సరముల వరకు నూరుమాటాడక కూర్చొన వలయునను సిద్ధాంతముతో, డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యయ్యగారు కేకీ ధించుట లేదని, వారు నిన్నటి న్యాయుండియా పత్రికలో వ్రాసిన వ్యాసముబట్టి గ్రహించవచ్చును. ప్రకమాందోళనము మూలమున, అవసర మగు సాధనముల నన్నిటి నుపయోగించి, త్వరలో గవ్య స్థానము జేరుటకు ప్రయత్నించవలెనని, వారు దేశీయులను హెచ్చరించుచున్నారు. ఆంగ్లదేశపు సానుభూతినేగాక, స్వయంనిర్ణయాధికార సంపా

దవమునకు అమెరికావారి సానుభూతిని కూడ సంపాదించుటకు భారతీయులు ప్రయత్నము జేయువలయుననియు, లజకతిరాయి మొదలగు ప్రముఖులు సలుపుచున్న కృషి మిగుల లాభకరముగ నున్నదనియు, వీరు విశదపరచుచున్నారు. ఇట్టియున్నత భావములుగల నాయకులందరును చేతులగలిపి, భావ్యభివృద్ధికి కృషిచలుపుచో, విజయము స్వయంగా చేహరక మానదు.

ఆంధ్రులు: ఎన్నికలు

రాజ్యావళి సహ నిర్మాణసభల ఎన్నికలలో, ఆంధ్రుల బాధ్యత ద్విగుణితమగుచున్నది. తమ ప్రతినిధులు భారతదేశాభివృద్ధియందు పెంపొందించుటకై పనిజేయువారుగ నుండవలయును. ఇంతియగాక, ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణము తర్వాత చేపట్టబడు ప్రయత్నమువారుగ కూడ నుండవలయును. ఏభాషాభాగపు ప్రతినిధులయినను, ప్రత్యేక రాష్ట్ర నిర్మాణము గోరుచో, ప్రభుత్వ కార్యదర్శిగారు విచారణసంఘము నేర్పాటుజేయుదురు. అందుచే, సర్వరస్యపరిపాలనా సంపాదనమున కొకవంకను, ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమున కొకవంకను ప్రబలమగు కృషిచేయవలసి వచ్చినందున జేయువారిని మాత్రమే, ఆంధ్రులు ప్రతినిధులుగ నెన్నికొనుట యవసరము. లేనియెడల, కాలప్రవాహమునందు, ఆంధ్రులు ముందంజ నైపుటకు వీలుండదు. తగిన యోచనల నివృత్తియందీయు నెలిపి, ఆంధ్రులు కార్యఫలసిద్ధులగుట యవసరము.

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము

ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రము లేని కొంత ను నాంధ్రభాషాభిమాను లందరును బొందుచున్నారు. మ-రా-శ్రీ, వంగూరు సుబ్బారావుగారు రెండు సంవత్సరములకు పూర్వమే ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమును వ్రాసి రచియును దానిని పుడచొచ్చితిమి చున్నా రనియును సువార్తాభాషాభిమానుల కానందము గలుగజేయుగలను. సుబ్బారావుగారి యుద్వమమును సఫలము చేయుటకై శ్రీ చెలికాని లచ్చారావుగారు యౌ 1116 లు బహుమానము చేసి రచి వినుటకు సంతసము గలుగుచున్నది. సుబ్బారావుగారి ప్రయత్నములు సఫలము లగుటకు నితర మహాజనులును వారికి సహాయము జేయుదు రని నమ్ముచున్నాము.

లిబరలుకత్తుము

లిబరలుకత్తుమును పునర్నిర్మించుటకు ఆస్పత్రి గారు ప్రయత్నముల సలుకదలచినటులు, ప్రెస్సు నులో నుకన్యసిందిరి. వీరెట్టిప్రయత్నముల గావించురో తెలియదు. లిబరలుకత్తుములో కొంత భాగము, యూనియన్స్టుతో చేరియున్నది. లేబరు కత్తుమువాకిని లిబరలుకత్తుమునకును ఎడబాటు బాగుగ కలిగినది. ఇట్టిస్థితిలో, లిబరలుకత్తుమును ప్రత్యేకముగ బలపరచుట, కష్టసాధ్యమని తోచక మానదు. ఆస్పత్రిగారి ప్రయత్నము లెంతవరకు సఫలమగునో, చూడవలసియున్నది.

అనరవి: శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు:— పూనాలోని డిక్టేటరసభవారు 16 వ తేదీని సభచేసి సంస్కరణముల విషయమై అనరవి: శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు ఇంగ్లండులో చేసిన సేనను మెచ్చుకొను వారికి విజ్ఞాపనపత్రమును సమర్పించుటకు శ్రీరంగునించిరి. ఆర్. వి. జోషిగారు సభాధిపత్యము వహించిరి. ఇతరసంఘములకు ఇచ్చుచున్న యెడల డిక్టేటర సభవారిలో చేరి పని చేయవచ్చును. వారు జనరల్లో పూనాకు దూర చేసినపుడు విజ్ఞాపనమును సమర్పించెదరు.

స్థానికాది వార్తలు

—(0)—

ఆంధ్రసభ:— చుదరాసు ఆంధ్రసభవారు ఈనెల 21 తేదీ సాయంత్రము 5 1/2 గంటలకు విజ్ఞాపనము వ్రాసి 'కృష్ణలీలా' నాటకమును ప్రదర్శింతురు.

న్యాయతి సుబ్బారావుగారు:— వీరు అత్యుత్సరం కాంగ్రెసుకు పెట్టుటకు ఉద్ద్యోతులై యుండిరి. అయితే యీనెల 7-వ తేదీనుండి వీరు ఇరవయ్యే బాధపడుచున్నార. ప్రస్తుతము వీరి జీవాస్థితి కొంచెము నెమ్మదిగా ఉన్నదని తెలుపుటకు సంతసించుచున్నాము.

రామమోహన సభ:— ఈసభవారు సౌందర్య మహాలా "నవనవితా వరిణయము" ను నాటకముగా యీనెల 21 తేదీ ఆదివారము సాయంత్రము 5 1/2 గంటలకు ప్రదర్శింతురు. ఈ నాటకమునకు వచ్చురాబడి చూడెలో సభవారిచే నిర్వహించ బడుచున్న ఉచితపాఠశాల కీయబడును.

నెల్లూరులోనున్న కలకల కట్టక శ్రేష్ఠి, రామకృష్ణ శ్రేష్ఠిగార్లు భార్యయ్యేద వైద్యశాలకు 1919 నవంబరు నెలలో 7572 మంది రోగులు చికిత్సపొందిరి. అందులో 4098 మందిపురుషులు 1828 గురు స్త్రీలు, 1856 గురు శిశువులు చికిత్సపడు సకలున 252 మంది కచ్చయన్నాడు.

లోకమాన్యుడు:— నిన్నటిరాత్రి కట్టక నర్తకులు లోకమాన్యులగుగా విచ్చేసిరి. వీరికిరవ నర్తకులు లో మంది ప్రదర్శనము యేర్పాటు చేయబడినది. అటు జరుగుచుండగా లోకమాన్యుడు గుడారములోనికి దూకబడినది. అచ్చట నాటికి ఆ సేనానాగ్రములు జరుపుచున్నది. ప్రదర్శనము మిగుల రమణీయముగ నుండినది.

భగవత్ కథా ప్రసంగ సభ:— 1919 సం. రాం. దివంబరు నెల 20-వ తేదీ శనివారము సాయంత్రం 5-గంటలకు "చిత్రకూట గవనము" 21-వ తేదీ ఆదివారము సాయంత్రం 4-గంటలకు "రై కేయూ భరత సంవాదము"ను కొండమండలము స్కూలు హాలులో మాండుడి - బ్రహ్మశ్రీ చిదంబరభాగవతులవారివలన జరిపించబడును.

అమరకలాపిలాసిని సభ:— ఈ గీర్వాణసభ ఆదరణకు తంబులుకెట్టిపిది 200 గంటలకుల కాంతాశ్రయమున ఈ శుక్ర, శని, ఆదివారం రాత్రి 8 గంటలకు శ్రీమద్భాగవతం దశమస్కంధమున నల్లవారి మణిగ్రీవోపాఖ్యానమును బ్రహ్మశ్రీ శ్రీమంగవర పండిట్ వి. సోమశేఖర్య వారిచేల్ల నుపదేశింతురు.

తృప్తియూయ్యేదసభ:— ఈ సభ యీవత్సరము విజయనగరములో దాక్షయలక్ష్మీవతిగారి అభ్యుత్థానికింద దివంబరు 20, 21, 22 తేదీలకు జరుగనున్నది. అభ్యుత్థులును, పండిత గోపాలాచార్యులుగారును, లక్ష్మీపతిగారి సతియును, ఇతరకొందరును నిన్నటి దినమున విజయనగరమునకు బయలుదేరిరి. ఈసభానిందార్థమున జరుగబడు ప్రదర్శనమును గోపాలాచార్యులుగారు బహిరంగపరచెదరు.

జీతముల సంఘము:— ఈ రాజధానిలో ప్రత్యేక ప్రదేశములందు ప్రత్యేకముగ ఆలయములు నిర్మింతురు తగిన స్థితిగతులనుగూర్చి యోచి చరలము నూచనల నీయవలె నని యిదివరకు ప్రకటితమైనది. ఆలయముల నిర్మనవృత్తు ఆయా ప్రదేశముల ప్రత్యేక స్థితిగతులకు కనుగొనునప్పుడు ఈకింది విషయములకు కూడ గమనింపవలెనని యీ సంఘమువారిని ప్రభుత్వమువారు కోరుచున్నాడు. (1) ఆలయముల నిర్మింతురు తగిన ప్రదేశములపట్టికను తయారు చేయుట (2) ఆలయముల సెల కళాభిరుచుక మణియొకకళా కిచ్చుటకు కారణముల యెరుపుట (3) ప్రస్తుత మియలబడుచున్న ఆలయముల పట్టికను సంసిద్ధపరచుట (4) ప్రదేశములపట్టికను ఆయా కళాభివృద్ధిగలబట్టియు ప్రస్తుత మియలబడు ఆలయములకు తగిన చుట్టు వీలగునెడల దానికి సంబంధించిన నూచనల యెరుపుట.

లోకమాన్యుని గౌరవార్థము:— నిన్నటిరాత్రి 8 గంటలకు లోకమాన్యుని గౌరవార్థము లోకమాన్యుని గౌరవార్థముగా రాం. పేటయందు తమభవమున విం దొంగిరి. పురప్రముఖులనేకులు విందును విచ్చేసిరి. భోజనానంతరమున తిలకు గారివై ప్రత్యేకముగ వ్రాసుబడిగీతములు రమ్యముగ పాడబడినవి. తరువాత గోవిందదాసుగారు లోకమాన్యునకు జరిపించుట చేసి బహూగించిరి. చంద్రశంకరులగారి సత్కారములు జరిగినవిచ్చుట లోకమాన్యునకు కల్గెనాన సర్క్కునునకు నెడలెను.

కాంగ్రెసు - మహమ్మదీయ మహాసభలు:— ఈ సంవత్సరము కాంగ్రెసులో హిందీభాషయును మహమ్మదీయసభలో పురుషభాషయును హెచ్చుగా వాడబడును. అభ్యుత్థుల పశ్చాత్తాపము తక్కిన ప్రసంగము లన్నియు చాలవర కాలావలలోనే జరుగును. సన్యాససంఘాభ్యుత్థులు స్వామి శ్రద్ధానందగారు హిందీలోను మహమ్మదీయ మహాసభ-సన్యాస సంఘాభ్యుత్థులు పురుష భాషలోను వృత్తపండితురు. చాల మందిపాఠము సభకువచ్చెదరు. సంఘసంస్కరణ మహిళా మహాసభలు 27-వ తేదీ కాంగ్రెసు కాలలోనే జరుగును. కాలి ఫలుమహా సభకూడ ఆదివారమున అత్యుత్సరంతోనే జరుగును.

విమూలపు టపా:— కరాచినుండి బొంబాయికి జనరల్ నెల 15 వ తేదీనుండి టపాను విమానములమీద పంపబడును. విమానములు సవరక మారుగా వెళ్లును. సవరకలో విమాన స్థాన మేర్పరచ వలెను. అందులకు మహారాజాగారు గీ కరింపవచ్చును. విమానటపా అనివుత్తరముల మీద ప్రత్యేకముగా వ్రాసి 8 అణల స్థాపుకు అదనముగా అంటించవలెను. అట్లు లండనునుండి పంపబడిన వుత్తరములు ప్రత్యేకపు కట్టలో పంపబడును. అదనముగా పిల్లిగుస్తాపు అంటించవలెను. వర్షకాలమున విమానములు బొంబాయికి రైలుమీద 8 1/2 మైళ్ళయూరమున నున్న యామరులోను కిరకాలమున 14 మైళ్ళయూరమునకు ఆగును.

రైల్వేకుని రాండ్ర సభ:— ఈ నెల 17 వ తేదీ ని ప్రయాగలో రైల్వేకునిరాండ్ర) సంఘము న్యాయవాది బారిష్టరు ఆర్. కే. సోరట్టిగారి అభ్యుత్థానికింద రైల్వేకునిరాండ్ర) సభ జరిగినది. చాలరైల్వేల పనివాం దానిసభకు వచ్చిరి. సంఘము వారు స్వాతంత్ర్య సౌదర్యముల వైకమర్శమును కోరుచున్నార. అది యేవారి ఆదర్శము. సమ్మేట్లు మాపు. సంఘము న్యాయకాశ్రమమునిరాకరింప గోరుచున్నాడు. సంఘమువారి యిబ్బందిలను యజమానులకు తెలిపి న్యాయమును కలిగించుటకు మధ్యవర్తి స్థిరసంఘ ముండలెనని అభ్యుత్థులు నుడివెను. తెలిగొప్పు సంఘ కార్యదర్శి బ్రాహ్మణగారు రాండ్ర నుకన్యసిందిరి రాండ్రు రైల్వేవాడు 20 నెలమంది చేరగోరుచున్నారని టానుగాను చెప్పిరి. అనంతరములకు తీర్మానములు చేయబడినవి.

త్రిలింగాయుర్యేద మహావిద్యాలయము:— వైద్యరాజు డి. ఎన్. అనభానిగారు ఓరుగల్లు (వరంగలు) నగరమునకే ఆచటి (తమిళులకు ప్రాశ్నానావరది). ఆవ్యయ తాలూకాకు రాయచంగును లాగు గారి అభ్యుత్థానికింద సభ జరిగినది. త్రిలింగాయుర్యేద మహావిద్యాలయము మనమేరక నగరమున నొక ఆయన ర్యేద కళాశాల మేర్పరుచుటకు సభకువచ్చిన వడిప్రయత్నములు ముగిసి పోయి తీర్మానించిరి. ప్రారంభమున 50 వేల యూరపన మేర్పరచబడును. కార్యనిర్వాహకవకీరసంఘమేర్పరచబడును. ఆ కారపు చెప్పయ్యగా రాసంఘము కభ్యుత్థులుగా నుండలెనని తీర్మానములు వైద్యరాజుగారు రుకమాంచిరి. ఎన్. రామలింగముగారును వకీల రామకృష్ణరాయగారును అనువదించిరి. సభవారధికోత్సాహమును తెలియచ్చిరి.

కలకత్తా యూనివర్సిటీ:— 17 వ తేదీని కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము యొక్క నె నెటుసభ జరిగి గోవాతీలోని కాటకు కాలేజీ పండితుడు ఆర్థుర ప్రొంగుగారిని అంతర్జాతీయ న్యాయకాశ్రమ పండితుడుగను, ప్రాక్టర భారత చారిత్రక పండితుడుగ బందార్పరగారిని నియమించిరి. మొదటివార్షియవార్షిక్ ముముదువత్సరములవరకును రెండవవార్షియవార్షిక్ గము 7 సంవత్సరములవరకును నుండును.

మాంటును సంఘము

ముగవారపు విచారణ.

లూడనోరు, డిసెంబరు 17:— శుభవారమున నంద ర్శునంద మాంటు సంఘమువారు నాలుగు దినములు విచారణ విమర్శించి తిరిగి తేటి యందమున బయటపడి విచారణ ప్రారంభించిరి. స్వీయముగా వాదనలుచేసిరి. శుభ్యులందఱు నోడైరి. ఈవారమునకు పంజాబుచారణ ముగియగలదని అధికారుల సూచనలు ప్రకటించిరి. సోమవారమునాడు కొంతసేపు విచారణ జరుపుటకు నందు కావచ్చును. శ్రీస్వరూపలలితా విచారణసభకు 1820 సంవత్సరము జనవరి 2వ తేదీన శుభ్యులందఱు ఆగ్రావట్టణ మునందు సమావేశమై అక్కడినుండి మైసూరుకు బయలుదేరినదిగా అహమ్మదాబాదు వట్టణమునకు వెళ్లెను.

గుజరాతవారి అలలులనుగురించి తేటిపాక్ష్యము పుచ్చు కొనిరి. బొంబాయిలో బ్యాంక్యునున్న ఎం. ఆర్. జతు కరుగారు ప్రాంతములనుచూచు, బ్యాంకుయూర్తి మసలార్ గారు మధ్యస్థమునందు విచారణకు మాడవచ్చిరి.

మేజరు స్వీయ గారు

మేజరు సి. జే. డబ్లియూ. స్వీయ గారు మొదట పాక్ష్య మిచ్చిరి. మాంటు ప్రభువుగారు ప్రశ్నింప సాక్షి యిట్లు పాక్ష్యమిచ్చిరి. వారంభించెను:— నేను గుజరాతవారి, గుజరాతు, లాహూరుములలో మున్నులూకరిపాలకునిగ నుంటి. మున్నులూకరి ప్రకటించిరి మొదట మే 3వ తేదీ కరకు నే నా యుద్ధాగ్రహణ నుండిరి. అల్లరులు ప్రారంభమైనపుడు నేను రావల్సిందిలో కానేనో నుండిరి. ఎన్ను గుజరాతవారివట్టణమునకు వెళ్ళుచునీ కొరి. 18వ తేదీన అక్కడ మున్నులూకరి ప్రకటించిరను నేనుంటి. 19వ తేదీన కలీరాబాదులో నట్టి ప్రకటన ప్రకటించిరి. అప్రకటన ప్రకటన నైకాధికారులకు పంపించిరి. సిరియ అధికారులకునూడ వాని పంపిరి. నానాల నకుండిన నుండిన ఆయాప్రాంతములకు ప్రత్యేకాధికారులను నియమించిరి. మరొకందఱు మాడ మున్నులూకరి అధికారము నిచ్చి పంపిరి. 21వ తేదీన గుజరాతులోను 25వ తేదీన లాహూరుములలోను మున్నులూకరి ప్రకటించిరి. ఈ మందల ములలో మున్నులూకరి ప్రయోగించుటకు ప్రారంభము కాగా నే నేను ఆయా ప్రాంతములకు ప్రత్యేకాధికారులను వియ మింప వారు సంకలనంబులను కనుకలముగ ప్రకటనలకు ప్రకటించిరి. బహిరంగపులములలోను, లైలులలో నేనుములలోను తాలూకా కచ్చేరీలలోను తరతర ప్రాంతములలోను మున్నులూకరి ప్రయోగమును నుద్దించి కాగితములను అతికించితిమి. అప్పుడప్పుడు నేనుకర్మలు బ్రతియును గారిలోనూ, పోలిను నూకరింపెందులకు సంప్రదించుచుంటి. వారు నేను చేసిన కనులకు ఆక్షేపణచేసియు వారు తెలియదు నేను మున్నులూకరి ప్రయోగమునకు నుండినదికాలము అల్లరేమియు అనుకలేదు అల్లరులు జరగకపోవుటకు మున్నులూకరి ప్రకటించుటకు కారణము. మున్నులూకరి ప్రకటించుటకు పూర్వము నేరముచేసినందునకు వెనగి నేను క్షమింపలేదు. నేను ఒక కేసునుమాత్రమే విచారించితిరి. క్లిష్టకేసులను ఆయాప్రాంత ములందు నియమించిన యుద్ధాగ్రహణ విచారించిరి.

తరువాత సాక్షిని వ్యాఖ్యానము రాయినవారు ప్రశ్నించిరి. వారిప్రశ్నల కతి డిట్లు సమాధానము చెప్పెను— మున్నులూకరి ప్రకారముదితమునాని కేసుల వెనకిని నిధించి డిట్లు లేదు. లైలులలో అధికారులు ప్రయాణములకు అటంకములను కల్పించిరి. విద్రోహము వ్యాపించునంద జేయుట నాకు విధానము. అకారణముచే కొందరు ప్రయాణము చేయకుండ చేసితిమి. అకారణిక కారణములని అనుమానించిన కొందరు స్త్రీదళము ప్రయాణములు చేయకుండ చేసితిమి. నా తాతేనా యుద్ధాగ్రహణ డిట్లు చేయుచునీ అట్లు చేయుచునీ చెప్పుటతోనే నా గుర్తుకాలము తీరిపోవుచుండెను. పట్టకొనినవాని కొన్ని గంటలకంటె వెక్కిరికాలము విచారణచేయకుండ ఖుషులూకరి డిట్టి యంచలేదు. ఒకటిమాత్రము నేనుకొనియు ఖుషులూకరి నుండిరి.

మొట్టమొదట గారికి సాక్షియిట్లు చెప్పిందెను:— ఏప్రిలు 19వ తేదీ తరువాత నాపాలనముక్రింద నుండిన ప్రాంతము లో నల్లరులు జరగలేదు.

ప్రశ్న:— మున్నులూకరి ప్రకటించుటకు పూర్వము నేనుచేసినవారి వెనకిని విచారణ చేయలేదని మీరుచెప్పితిరి. మీరు నేనీ ప్రశ్నమే అల్లరేమియు జరిగిపోయెను. మీరు నేనుచేసినవారి వెనకిని విచారణ చేయలేదని మీరుచెప్పితిరి.

ఉ:— మున్నులూకరి ప్రకారము నేనుచేసినవారి వెనకిని విచారణ చేయలేదని మీరుచెప్పితిరి.

సాక్షి యిట్లుచెప్పి చొడుగెను:— నే నధికారము స్వీకరించిన తరువాత నాయాజమాన్యముక్రింద సిరియ అధికారమునానుగ నే పరిశీలించుచుంటి. పూర్వము చేయుచుండి డిట్లుగ నే పరిశీలించుచు నేరములను తప్పకొనుచుంటి. భగలు పెరిగిపోయి ప్రజలకు తంటా అధికమునుచే నేనుభరలను నిర్ణయించితి. భగలు నిర్ణయించినవాని ప్రజలుతిన్నగ నుందరినీ నేను భావించితి. చునిసిరియ కమ్యుటివారిలో నానుచుంటియే నే నిట్లుచేసి యుంటి. కొందరుస్త్రీదళము విద్రోహమును వ్యాపించిన కనుక మున్నులూకరి నేనుభావించి వారికి ప్రయాణములు యోగ్యుటకు నుండువారు ఫలానాకేసులో వానింపదలసియుండును అని నుండుగ తెలిసి అధికారులకు నచ్చుకెప్పులయునని నేను అనుచుంటి. స్త్రీదళము విద్రోహమును వ్యాపించిన కనుక మున్నులూకరి నేనుచేసినవారి వెనకిని విచారణ చేయలేదని మీరుచెప్పితిరి. నేనుకర్మలు బ్రతియును గారిలోనూ, పోలిను నూకరింపెందులకు సంప్రదించుచుంటి. వారు నేను చేసిన కనులకు ఆక్షేపణచేసియు వారు తెలియదు నేను మున్నులూకరి ప్రయోగమునకు నుండినదికాలము అల్లరేమియు అనుకలేదు అల్లరులు జరగకపోవుటకు మున్నులూకరి ప్రకటించుటకు కారణము. మున్నులూకరి ప్రకటించుటకు పూర్వము నేరముచేసినందునకు వెనగి నేను క్షమింపలేదు. నేను ఒక కేసునుమాత్రమే విచారించితిరి. క్లిష్టకేసులను ఆయాప్రాంత ములందు నియమించిన యుద్ధాగ్రహణ విచారించిరి.

ప్ర:— స్త్రీదళము నందరిని మీ రట్లుచేయుచు?

ఉ:— నేను నుండుకొంటి. సాక్షిని గుర్తుచెప్పి యడుగగా "వారి ననుమానింపవలసివ"దని వ్రాయుల యుక్తముగ నున్నదనియే సాక్షి ప్రత్యుత్తరముచ్చెను.

సాక్షి యిట్లు చెప్పిందెను:— స్త్రీదళము కానివాడు విద్రోహమును వ్యాపించిన కేసులేదని నానుకొనియుండు కాదు.

ప్ర:— స్త్రీదళము నొక్కరినే మీరెందుకు పీడితి?

ఉ:— ప్రతివారిని నిర్ణయించి చెప్పుట కష్టము.

సాక్షి క్రిందసంగతులను మాడ తెలిపెను:— స్త్రీదళము వియము నేను చేసిన యుత్తరపు ప్రకటించుటకు గాక తాతేనా యుద్ధాగ్రహణకు సంకలన తెలుపుటకు వారిచేసితిరి అంగ్ర కతాకము నెడల గౌరవము పుట్టుటకై బడిపిల్లలు దానికి సమన్వరింపదలయునని నేను అనుచుంటి. దీనివలన లోనికి వెట్టుటకు నేను అసిద్ధియు ప్రోవోప్టు మున్నులూకరిని నియమించితిరి, బడిపిల్లలు రెండునూ లొకటో సమావేశమై పతాకములకు సమన్వరింపదలయును. అంతకుంటె తిన్నవారు ఒకసారిచేసిన వాయిదా నైనులనుకాపువెట్టి ప్రతి పట్టణములో నిట్లుచేయవలయునని అజ్ఞాపించితిరి. ఇట్టిపట్టు క్లాసుపిల్లలు యేదేంద్రాలోపువాడుమాడ నిట్లు చేయవలయును. వారు అధికారులను మన్నింపదలయునని నాయుద్దేశము: వారు దీనిసంతకు గ్రహించగలరు. బడిపిల్లలు అల్లరులకు దిగిరినాకు తెలిసికట్టుయినయెడల నేను తిరిగియుట్లు చేయుచు గలను

ప్ర:— కొందరు పిల్లలు అల్లరులలో నుండి. అందుకు చేతను 6, 6, సంవత్సరముల పిల్లలు తరకమునకు దండము వెట్టవలయునని విధించితిరా?

ఉ:— అవును,

అట్లుచేయుట వాస్తవమని సాక్షి యంగక భావించుచుండెను.

జగత్పూరాయణగారికి సాక్షియిట్లు ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను:— నేను అజ్ఞాపించినట్లు చేయుట నాతాతేనా యుద్ధాగ్రహణ విధానమును ఒకసారి తీసివేసినతరువాత ప్రజల యుగ్రత హెచ్చుచున్నదని తెలిసి తిరిగియునె ప్రయాణములకు నిర్బంధములనేర్పరిచితిమి. ప్రజలం గుగ్రత హెచ్చుచున్నదని నైకాధికారి తెలిపెను. అతడేమి తెలిసెనో నేను వివరముగ చెప్పలేను.

ప్ర:— కిరాలపట్టులలోని స్త్రీదళము ప్రయాణములకు అటంకములను కలిగించిరి. తెట్టివెంటు గవర్నరుగారిలో సంత్రించి అక్కడి మున్నులూకరి ప్రయోగ కర్మకు తరపు చేసెను మీరేమయిన తెలియునా?

ఉ:— అక్కడి సంకలనతో నాకేమియు ప్రసక్తిలేదు

సామెలు వాడా నులూకరి అహమ్మదుగారు తరువాత ప్రశ్నింప సాక్షి యిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను— అల్లరిగాండ్రు సిరియ లా యనిన నేమిటో వారుగా తెలియును. మున్నులూకరి ప్రయోగించుటలో నా ల కర్మము చేసినందునయెడల వారు చెలరేగియుండురు. నైనికపు తోడ్పాటుతో వారు తని చేసిన కార్య ముండకపోవును. అప్పుడు నాకిట్లు తోచెను.

మూరిసుగారు

జగీరాబాదు స్త్రీదళముపై మారినవారు అస్త్రేదళములో జరిగిన యల్లరులను గురించి సాక్ష్యమిచ్చిరి.

బోస్వర్త్ స్వీయ గారు

వేరుపురములోని డిప్టీ కమిషనరు బోస్వర్త్ స్వీయ గారు తరువాత సాక్ష్యమిచ్చిరి. మాంటు ప్రభువు ప్రశ్నింప వారిట్లు తెలిసిరి. నా యధికారముక్రింద నుండిన ప్రాంతము లోజరిగిన సంకలనము నేను తెలిపి యుంటి. సాంగ్ర గ్రామములో రైలుపట్టణము తీసివేయుటకు ప్రయత్నించిరి. నా ల ముం ది నే నీ దా బ ను సిం గు రైలు చేస్తేమనునాద పడి అక్కడ దొరకిన సరకులకు దోయకొని దానిని తినుటచెట్టిరి. చనార్కా-నాలో 11వ తేదీన 12వ తేదీన అల్లరి ప్రారంభమై యుండును. అందఱు తని మానుకొని కొచ్చుండి దుకాణములను మూసివేసిరి. 2వ తేదీన పోగు కడి రైలు వేమంతెను భంగముచేసి పూరవేసిరి. స్త్రీదళములోని సామానుకు దోయకొని తగులచెట్టిరి. నైనికలకు తిరుగ దోయటకు మూకలు ప్రయత్నించెను. కొందరు వారిలో మాట్లాడికట్లు విడిచి. టెలిగ్రాఫ్ తీగలను నరికివేసిరి. 14వ తేదీన జనము కూడి స్త్రీదళములోనికి నల్లి అక్కడికి రైళ్ళలో కచ్చు యూరోపియనులను కొట్టుటకు యత్నించిరి. తరువాత విచారణ ప్రారంభమయ్యెను నేరములకు గుర్తుపట్టులలో నొక సామెలని గుర్తుపట్టికయెడల వానికట్టు కొనుటలేదు. ఒకరు కంటె వెక్కిరింపదల యెవరిని గుర్తుపట్టికో వారిని పట్టుకొనుచుంటిమి. మున్నులూకరి ప్రయోగించినతరువాత నల్లరులు లేక పోయెను.

మొట్టమొదట గారికి సాక్షి ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను:—

నేను ప నాబులో 21 సంవత్సరములకుండి తనిచేయుచుంటి. కొంతకాలము బొంబాయి రాజధానిలో మాడవనిచేసితిరి. అల్లరులకు పూర్వమునే ఖికోవత్తరము మున్నులూకరిచేయలలో నుండిన అక్కడిప్రజలు ప్రభుభక్తి ప రాయణులై యుండిరి కాని వారు న్యాయజన్మకారు. ఖికోవత్తరములోని ప్రజలకు గవర్నరు మెంటు వేయవలెను. గాఢరక్షణమువారు మాత్ర మట్లుకాదు. దుకాణములకు కట్టివేయుట న్యాయవిరుద్ధము. నేను వేరుపురము వెల్లివత్తరము కలిగిన యల్లిప్రాయ నుడి అందఱును దుకాణములను కట్టుటమంచిదికాదు డిప్టీ లాహోరు అమృతసరులలో నుండినంత ప్రభుద్రోహము మరెక్కడను లేదు.

ప్ర:— అక్కడి సంకలనము మీరు తెలియునా?

ఉ:— నేను డిప్టీలో కొంతకాలముంటి. కాని అక్కడ ఉద్యోగము చేయలేదు.

ప్ర:— మీరట్లు చెప్పుట కాభావమేమి?

ఉ:— నేను గవర్నరు మెంటువారికి రహస్యముగ కొన్ని సంకలనము తెలిపితిని అంతలో నే నట్లు తెలిపితిని.

గుర్తుపట్టు యడుగగా సాక్షి యిట్లుతెలిపెను. నేను కారణములకు చెప్పవలచు లేదు.

ప్ర:— మీరు కారణములను చెప్పరా? అల్లు చెప్పిన ప్రజల స్త్రీయనుకు భంగకముగ నుండునా? లేదా చెప్పక ద్దం గవర్నరు మెంటువారు తరపు చేసెరా?

ఉ:— వానిని చెప్పరాదను.

ప్ర:— ఎందుకు చెప్పరాదను.

ఉ:— వానికి నేను సమాధానము చెప్పవలచలేదు. నేను ఎందుకు చెప్పవలచలేనో కారణములను తెలుపును.

సాక్షి యిట్లు చెప్పి వారంభించెను:— మున్నులూకరి కార్యముగ నుండుచునీ నేను మానింపదలచలేదు. వేరుపురములో స్త్రీదళము లేకుండ నుండినవో వాగుండెడిది. 7, 8 గ్రామములలోనివారిని పీడించి వారిలో నేరములకు గుర్తుకట్టిచితిమి. ఒక గ్రామములో పురుషులందరిని పీడించితిమి నేను స్త్రీదళముల కేసులలో వాదింపనిచ్చితిని ఒకటి రెండు కేసులలో తప్పు ననుచే స్త్రీ దళము గా లేదు. అత్తనసింగును లంబరుదాదని పట్టుకొనిరి. అతనికొడుకులకు కనుపించనందుకు వారినికట్టుకొనిరి. అతనిని గుట్టుచుమీద నే క్లింపి లాహోరుకు తీసికొనిపోయిన నేనుకొనెను. గోవా దసింగు కొడుకులకు కనుపించనందుకు కత్తి పట్టుకొని కొడుకులు మరునాడు దొరకులతోడనే పనులచేసిరి. అతనినితిరిగి మే 17-వ తేదీన పట్టుకొని మున్నులూకరి పీడివేసినతరువాత విడుదలచేసిరి. అతనికొడుకులను అనుభుజ్యులలో నుండుతోకపోయెందుకు అతనికి పింఛను మట్టుకువచేసిరి. నేనుస్త్రీదళములను పట్టుకొలేదు. కర్మలు బ్రతియును గారు పట్టుకొనిరి. నేనుజరిపిన సభలలో స్త్రీదళములను పట్టుకొని లిట్టిలేను.

మండిత జగత్పూరాయణగారికి సాక్షి యిట్లుతెలిపెను:—

నేను కేసులలో విచారణ ప్రారంభించి అప్పటికప్పుచే తిన్ను చెప్పుచుంటి.

ఎన్నెన్ని కేసు లేయోజూప విచారించినో అందులో సంతోష మంది ముద్రాయి ఉండినో సాక్షిని పంపించెను.

సాక్షియట్లు తిరిగి చెప్పబోదామని— దెబ్బలెత్తిన విధింపినవారిని విధులలో నేర్పొందుండి. బహిరంగముగ వారిని కొట్టలేదు. నేను సాక్షిలో 77 గురిని కట్టుకొంటిని. వారి యందరిమీద సాక్షియట్లు కలదు. కిభిత్తూర్వక మైన సాక్షియట్లు మేమియులేదు. ఎందరో వాదగ్రహణవచ్చి వాడు అల్లరిలో నుండిన చెప్పిరి తరువాత ఖరీ 47 మందిని కట్టుకొంటిని. తట్టుకొనినవారిలో 102 మందిని కడలి పెట్టితిమి. 7 గురిని కట్టింది ఒకరిని విడుదల చేసి. 50 వేల రూపాయలకు నేను సాక్షియట్లు అపరాధముక్తిని పరమాణుచేయదలచితిని. పెద్దలు దాన్ని నిచ్చుకొందుమని చెప్పినందున ఆ కట్టడ తట్టుకొనిన వారిలో చాల మందిని విడుదల చేసితిని. పిల్లలతో నిట్లు చెప్పించిరేమో తెలియదు. మేమేమి కేసులు చేయలేదు. మేము తప్పుచేయదు. ఇదివరకు జరిగినవారికి మేము పరిరక్షించుచున్నాము. ఇందుకు సంబంధించిన వనిని నైకాధిపాలు చేసిరి. నేరములు జరిగినందునకు పరిరక్షించుచున్న మోక్షగృహము నేర్పరుచుమని నేను తెలిపితిని. దానికి ఆరు 10 వేల రూపాయలలో స్టేషనరీ నగదుదబ్బు భరింపవలయునని నేను నూచింపలేదు. అగ్రామములోకి ప్రజలు వెళ్లి పరిరక్షించవలయునని నాయుద్దేశము. దానిని గురించి గవర్న మెంటువారికి తెలుపలేదు. కొందరు స్టేషనరీ విషయమై దఖలు పుచ్చుకొనిన నేను రహస్యముగ నైకాధిపానికి (చాసితిని. నేను 12 సార్లకంటె నెక్కువ సాయలు ప్రజలకు పిలిపించి వారితో మాట్లాడితిని. స్టేషనరీ నగదుదబ్బు నేను వారికి చెప్పలేదు. ఎంతమంది సాంధ్యకావేషమునకు వడి దొవకొనినో వాతెలియదు. చాలమంది ప్రజలు విధులలో తిరుగుచుండిరి. నైకుల సౌకర్యార్థము నేను సాంధ్యలో దబ్బు పరమాణుచేయలేదు. పెద్దమనుష్యులతో నాపంకాలను లాగింపలేదు. చురూరావారి 189 మందివరకు కట్టుకొనియుండును. అక్కడి స్టేషనరీ ముప్పయ్యే అసిస్టెంటు స్టేషనరీ ముప్పయ్యే కట్టుకొని తరువాత విడుదలచేసితిమి. తరువాత నైకుఫిర్యాదు తక్షణము సాక్షియట్లు చెప్పాడు. నైకులలో దాబ్బు అక్కరలేకుండ నేను చాలమందిని కట్టుకొంటిని. నైకులకక్కడ నుండిరి. చురూరావారిలో ఆరుగురు ఆంగ్లేయ నైకుల చర్చనలకు ఉత్తరము కలిగి ప్రజలు అల్లరిచేసిరిని నేను నైకుల మార్గములను వచ్చిన నవ్వయలేదు. ఎవరికిని ఇబ్బంది కలగలేదు.

రాయసాహేబు లాలా శ్రీరాముగారు.

మేకుపురములోని కలు దీక్షజనము ఒకప్పుడు రాయ సాహేబులాలా శ్రీరాముగారు తరువాత సాక్షియట్లు. అక్కడ జరిగిన అల్లరులకు వారు పట్టించిరి- లాహోరునండి ఫిరంగుల సమర్పించిన రైలును మేకుపురమునకు పంపించిరి.

నర్ చివర్లాద్ నెట్లూడుగారు సాక్షిని పుట్టించిరి.

ప్ర:-మీరు కంజాబు ప్రజల నెరుగుదురగా- వారు క్రభుధక్తి పరాయణులై యున్నారా?

ఉ:-కొంతకాలమునుండి అట్లు లేదు.

ప్ర:-ఎప్పుడెందు?

ఉ:-అల్లరులకు యందు- వారప్పుడు బహిరంగముగ గవర్న మెంటుకు వ్యతిరేకముగ మాట్లాడుకొనుచుండ నేను చూచితిని.

ప్ర:-దాని నెప్పుడు ప్రారంభించి?

ఉ:-1919 ఏప్రిలుకు 7 మాసములకుముందు.

ప్ర:-అప్పుటివరకు వారు క్రభుధక్తితో నుండిరా?

ఉ:- లేదు.

ప్ర:-వా రెప్పుడు క్రభుధక్తితో నుండలేదా?

ఉ:-అందరకు నుండలేదు.

ప్ర:-తెలివారు క్రభుధక్తితో నుండరు.

ఉ:-తెలివారును అని నాయుద్దేశముకాదు. కొందరు మాత్రమే వారిలో కొందరు క్రభుధక్తి లేదు.

ప్ర:-వారు సామాన్యముగ క్రభుధక్తితో నుండిరా?

ఉ:-చాలమంది అట్లుండిరి- సామాన్యజనులకు క్రభుధక్తియేమిటో రాజద్రోహమేమిటో భేదము తెలియదు- తక్కినవారి మాట-

ప్ర:-సామాన్యముగ ప్రజలందరు క్రభుధక్తితో నుండిరా లేదానని నేనడుగుచుంటిని. లోలాగానూ చూడండి ఇందులో కష్టమేమిలేదు. మీరు సమాధానము చెప్పండి. ఇందులో కష్టము లేదు.

ఉ:-ఇది ముఖ్యమైనది కాదు. చాలమందికి సంబంధించినది.

ప్ర:-క్రభుధక్తి అంటే యేమిటో మీరు తెలియును కాదు?

ఉ:-తెలియును. నాబుద్ధికి తోచినట్లు.

ప్ర:-క్రజల వైఖరి యెట్లున్నదని నేనడుగుచుంటిని.

ఉ:-ఏప్రిల్ 10 వ తేదికిముందు వారు క్రభుధక్తితో నుండిరి-

ప్ర:-నిద్రాభంగము క్రభుధక్తితో నుండిరా?

ఉ:-కొండబిల్లుండిరి-

ప్ర:-వారికి క్రభుధక్తి యెన్నుదా? లేదా

ఉ:-దానికి సమాధానము చెప్పట కష్టము

ప్ర:-వారిలో చాలమంది క్రభుధక్తితో నుండిరిని మీరు చెప్పులరా?

ఉ:-నేను దానిని చెప్పలేను. కొందరు రాజద్రోహములు, కొందరు క్రభుధక్తి పరాధములు.

ప్ర:-ఎవరు యెక్కువమంది యున్నారు?

ఉ:-నేను చెప్పలేను. నేను తెక్కపెట్టలేను.

ప్ర:-అప్పటివరకును క్రభుధక్తితో నుండినవారు రాజద్రోహు లెట్లుండి?

ఉ:-సామాన్య జనులలో లేరనిని సంకతులకు వ్యాపింపజేసిరి. స్వర్ణ దేవాలయముమీద బాంబులువేసి రని చెప్పిరి. వారికి ఉత్తరము పుట్టింది-

ప్ర:-రెంటుకాసనపు ఆందోళనము నలనను దేవాలయముమీద బాంబులు వేసిరిని అబద్ధము చెప్పుటవలనను మేకుపురములో నల్లకలు బయలుదేరిన మీ యుద్దేశమా?

ఉ:-అవును.

తాను వినిన సంకతులను సాక్షి చెప్పుచుండ నిజముగ జరిగిన సంకతులను గురించి చెప్పుచు నెట్లున్నాడుగారో? అప్పుడు సాక్షి యుద్దేశముతో నిట్లు చెప్పెను:-నేను స్వయముగ చూడని సంకతుల నెప్పటితో చెప్పదలచితిని. సాక్షి చెప్పదలచిన సంకతులను చెప్పినప్పుడు నేనని గవర్న మెంటు ఎద్యకేటుగారు చెప్పిరి.

ప్ర:-మొదట యెందుకు అల్లరి ప్రారంభమయ్యెను?

ఉ:-నేవాలయముమీద బాంబులు వేసి వారిని చెప్పిన తోడనే వారికి కోపమువచ్చెను. దానిమీద రాజద్రోహమును బోధించిరి అట్టిదరు చేసిరి.

ప్ర:-అల్లరిన్నియు నానుగురోజులలో జరిగినవా?

ఉ:-అవును 16-వ తేది తరువాత నల్లరి జరుగలేదు.

ప్ర:-చురూరావారిలో 18-వ తేదితో నల్లరి తగ్గి పోయెదా?

ప్ర:-ప్రజలమీద కుపాహులు చేయుటవలన నల్లరి తగ్గి పోయెనని మీరు చెప్పుచుండి.

ఉ:- నే నట్లుకొంటిని.

ప్ర:-మీరు కుపాహులు చేయుచుంటే నల్లరికాంతిం చెనా?

ఉ:- అవును.

సాక్షి యట్లు చెప్పవారంభించెను. నేను నైకులను పంపుచుని కొలికిరి. ఫిరంగులతో రైలువచ్చెను. నేను మేకుపురములో దానిలో వెళ్లితిని. చురూరావారిలో కొందరు జనమును చూచితిమి.

ప్ర:-ఎ.ద నుండి?

ఉ:-ఎందరో నేను చెప్పలేను.

ప్ర:-అన్యేషుల జ్యోతిని వెలిగించినప్పుడు మీరు ఎంతమంది యుండిరో కనపడవలెనా?

ఉ:-అవును- ఎంతమందో నేను చెప్పజాలను.

ప్ర:- వారేమి చేయుచుండి?

ఉ:- ఏమిచేయుచున్నారో తెలియలేదు. వానిని చూచి యుండుదురు.

ప్ర:-ఎవరు కుపాహులు కల్పించి?

ఉ:-నేను, నైకాధిపా.

ప్ర:-కుపాహులను కల్పించుటయని యెట్లు నిర్ణయించి?

ఉ:-వారు వాదనముచేయుటకు ముగిసిన నిశ్చయించితిమి-

ప్ర:-మీరు రైలులో నెక్కువకు మీయందు వారు అక్కడనున్నారని తెలియలేదా?

ఉ:- చాలమంది దగ్గరనుండిన తెలియదు-

ప్ర:- వారెవరు ముగి?

ఉ:- మేము వెళ్లెటప్పుటికి అక్కడనుండి-వాత దోచు కొనుటకు బయలుదేరి-

ప్ర:- యందు ఏమిచిదారించకుండ మీరు కుపాహులు చేయించితిరా?

ఉ:- అవును మేము కుపాహులను కల్పించ నలచితిమి

ప్ర:- క్రజలకు భయము కలిగించ నలచిరి.

ఉ:- అవును.

ప్ర:- భయముపుట్టింపవలయునని మీరు బయలుదేరితిరి.

ఉ:- అవసరమైతే సాక్షియట్లు చెప్పెను:- గ్రామములో కొంతమంది యుండిరి. వారిటులను పోత్రుచుండి వారు కడలుచున్న సంగతిని చూచితిని.

ప్ర:- కడలుచున్నారనగా యేమిటి? అల్లరేమైన చేయుచున్నారా?

ఉ:- వారప్పుడు అల్లరిచేయుటలేదు. వారు గ్రామములోకి వచ్చుచుండిరి, వెళ్లుచుండిరి.

ప్ర:- వారెందుకు వచ్చి వెళ్లుచున్నారో మీరు తెలియదా?

ఉ:- మారయలుమీద కడలనుచునని వారియుద్దేశము

ప్ర:- మారయలునుండియే వారి యుద్దేశమును గ్రహించ కలిగితిరా? వారు కడలుచున్నారనగా యేమిటో దయచేసి చెప్పండి.

ఉ:- వారు వచ్చి వెళ్లుచుండినని చెప్పితిని. వారు మూడుచున్నారని నేననుకొంటిని.

ప్ర:- ఎందుకో మీరు చెప్పలేరా?

ఉ:- ఎవరోదరణముచేయుటకును.

ప్ర:-వాతకల్పి వెళ్లుచుండ మీరు చూచి వారు దారుణము చేయుటకు చేరవారని మీరునుకొంటిరా?

ఉ:-మార్తెలను వాతచూచిరి- దానినిచూచి కూడ వారు దాగుకోలేదు. దానినిబట్టి యేమనుకోవాలి?

ప్ర:-వారు దాగుకోలేనని చెప్పి మీరు కుపాహులను కల్పించితిరా?

ఉ:-మూములకు వారు వెళ్లిపోవలయును.

ప్ర:-మీరు రైలులో బయలుదేరినప్పుడు గ్రామము తెరచుకు కనిపించగూడదని మీరునుకొంటిరా?

ఉ:-లేదు. వారు దారుణము చేయుటకు ముగిసినని చెప్పితిని.

ప్ర:-మీ రిట్లేచుచుభావించితిరి.

ఉ:-వారు ఉదయమున కక్కడనుండి. అప్పుడు 12, 1 గంట యగును.

ప్ర:-ఆసమయమున వారు కచ్చి వెళ్ళగూడదనియో మీ యుద్దేశమా?

ఉ:-వారిదగ్గర గుర్రములున్నవి. వాత గుర్రములతో నెండనుండవలెనా?

ప్ర:-వారికి గుర్రములు ఉండగూడదా?

ఉ:-నేనట్లు చెప్పలేను. అప్పుడుమాత్ర ముండగూడదని చెప్పితిని.

ప్ర:-కొందరు గుర్రములెక్కిగిన మీరు కుపాహులను కల్పించవలయునని ఒక కారణముగ నెంచితిరా?

ఉ:- అవును.

ప్ర:- వారు గుర్రమెక్కి యుండగూడదని మీ యుద్దేశమా?

ఉ:- ఆసమయమున గుర్రమెక్కి యుండగూడదు.

ప్ర:- దానిమీద మీరుకుపాహులు కల్పించితిరా?

ఉ:- అవును.

ప్ర:- మీరును, నైకాధిపానియు యెంచి విడిచితిరా?

ఉ:-అవును.

ప్ర:-మీరు ప్రజలముగ చూచితిరా? దానిమీద కుపాహులు కల్పించవలయునని యనుకొనిరి.

ఉ:-వారిభోరణినిబట్టి గ్రామములోనికి వెళ్లవలయునని యనుకొంటిమి.

ప్ర:-ఎంతమంది మీరు వెళ్లితిరి?

ఉ:-10, 12 మంది పోల్లకలు నేను, నైకాధిపా వా వెళ్లితిమి.

ప్ర:-మీరు మరఫిరంగులు కట్టుకొని వెళ్లితిరా?

ఉ:-కుపాహులతో వెళ్లితిమి.

ప్ర:-అక్కడ ఏమిచూచితిరా?

World's News.

(Reuter's Agency.)

England

Britain Air Force.

Proposals for Permanent Organisation. Air Marshal Trenchard's Scheme.

LONDON, December 13.
Air Marshal Trenchard has outlined a scheme for permanent organisation of Air Force, which is described by Mr. Churchill as being approved by the Cabinet. The scheme is based on an annual expenditure of fifteen millions sterling. In future the service will consist chiefly of the independent force, but with a small part trained for the Navy and the other for the Army. The foundations will be laid for the creation of a highly-trained force. Service squadrons will be reduced to the minimum considered essential for overseas garrisons, with a very small reserve for the United Kingdom. Some Great War squadrons will, however, be preserved. It is proposed to provide eight squadrons for India and three for Mesopotamia. It is hoped that the aerial units in future can be used partly to substitute military garrisons in Egypt, which is described as the "Chatham Junction" of the air between East and West, and will have seven service squadrons. Naval bases and important coaling stations overseas will need aircraft as a part of the garrison and, therefore, a seaplane unit is being established at Malta and another probably at Alexandria for co-operating with the army. It is proposed to establish one flight per division for work at all stages of training, and also one or more squadrons for co-operation with artillery, while the Home Fleet will have three aeroplanes and two seaplane squadrons. Airships are considered to be still in the experimental stage. Therefore only one station is being retained with one rigid and two non rigid craft. It is intended to have a territorial air force, because the scheme will concentrate upon the training of personnel. Air Marshal Trenchard hopes that manufacturing firms will assist by forming territorial units. He expresses the opinion that, doubtless many individuals will be glad to train voluntarily with State assistance, undertaking to serve at home or overseas, if required.

Awards to I. A. Officers.

LONDON, December 14.
The 'London Gazette' announces the following awards to officers and men of the Indian Army for services in theatre of war.—

France and Flanders.

C. B. E.—Risaldar Shadashive Krishna Bapat.

Egypt and Palestine.

O. B. E.—Lt. Menar Mohammed Khan Bahadur of Malerkotla.

A number of promotions to Brevet rank are announced.

Risaldar Kamaluddin Khan, Central India Horse.

Post-Graduate Medical Study. Government Urged to Equip Hospitals.

LONDON, December 13.
The fellowship of the Medical body recently formed with a view to promoting friendly relations between the medical professions of the Allied nations, writes to the press urging Government to enable one or two large General Hospitals in London to equip themselves exclusively for post-graduate work. It is pointed out that the post-graduate course, which was instituted soon after the armistice to meet the wishes of a large number of medical officers of the Dominion forces, was so successful that it is still maintained. The proposal now is to provide something more permanent.

Anglo-Persian Oil Co.

Acquisition of Scottish Refineries Criticised.

LONDON, December 13.
The House of Commons to-day passed the second reading of the Anglo-Persian Oil Co. Acquisition of Capital Bill, by which the issue of two million and fifty thousand sterling from the Consolidated Fund is sanctioned for the acquisition of the share or loan capital of the Company. Reprising to the debate in which the Company's acquisition of the Scottish Shale Companies was criticised, Mr. Baldwin, Financial Secretary, to the Treasury said that the new money would be devoted principally to additional pipelines in Persia, the completion of the refinery at Swansea, additional fuel-oil bunkering accommodation and tank steamers. The shale industry in Scotland was in serious condition and it was unlikely that private companies could carry on the industry. The Anglo-Persian Company was anxious to secure the unused shale refineries and hoped to carry on an industry in Scotland. The Company did not anticipate trouble with labour as the Company was prepared to pay the Sankey wages.

General Townshend's Book. On Mesopotamia Campaign.

LONDON, December 13.
The "Daily Express" states that General Townshend has completed a book called "My Campaign in Mesopotamia" which will be published by Messrs. Butterworth in February.

N. E. Frontier Tribes.

Sir Bampfylde Fuller presiding over Lt. Col. Shakespeare's lectures on "North Eastern Frontier Tribes" declared that he possessed an iron hand with a velvet touch. The Lushais were his own particular discovery and they were untouched by civilisation. He left them richer by roads and schools. The headquarters Station Lushai Battalion did excellent service in the War. A lady Missionary

present lamented that the tribes are governed by militarism and not by love. Lt. Col. Shakespeare replying said that military rulers were there to administer justice and protect lives properly and the Missionary was given free scope to administer knowledge.

Questions Discussed.

LONDON, December 12.

PARIS.—The Havas Agency states that M. Clemenceau has discussed outstanding Peace problems with Mr. Lloyd George.

Mr. Balfour and Lord Curzon and both the Premiers are said to be in full agreement regarding Germany. One of the most important subjects in Russia. Other questions are the attitude of Germany to the Peace Treaty, the money position throughout the world, the hostility in the United States to the present League of Nations scheme and France's need of British coal.

Post-war Alliance between France and Italy.

It is now openly hinted that a question of post-war alliance between France and Italy is being debated.

France

French Hotels.

Bill to Restrict Employment of Foreigners.

LONDON, December 12.

PARIS.—A Bill to restrict the employment of foreigners and foreign capital in French hotels is to be brought before the Chamber of Deputies. It will make it illegal for any hotel to employ a foreign manager, to have more than one-third foreign capital, or to employ more than one-third foreign servants.

America

Austria Pledges Art Treasures.

LONDON, December 12.

PARIS.—A Commission of French experts is visiting Vienna to select certain of the Hapsburg art treasures as pledges for a loan to the Allies by Austria.

U. S. Financiers and French Rents.

The United States Government and financiers are considering the possibility of quoting French Rents on the New York Stock Exchange.

U. S. Peace Delegation.

Far well Message to France.

LONDON, December 11.

The American Peace Commissioners, Messrs. Polk and White and General Bliss have sent a message to the French people expressing appreciation of the loyalty and generosity of the French.—"We leave you with deepened friendship, and the flame of our friendship will grow ever brighter. Our common struggle for the right principles of settlement like our common sacrifices in the war will become a noble tradition to our people."

Meaning of U. S. Participation.

LONDON, December 13.

PARIS.—Circles state that the greatest cordiality exists between British and French Premiers and that Great Britain is showing excellent disposition to meet French views and requirements. The invitation to the American Ambassador to participate in the discussions is taken to indicate a probability of American collaboration in the financial and economic measures which will include a plan for restoring the parity of the pound sterling and the restoration of the value of the franc in British and American exchange. It is regarded as significant that the United States and Italy were represented at yesterday's sitting and the view is expressed that this will restore unity of action.

Cardinal Mercier's Views.

Cardinal Mercier stated in an interview that he did not believe that the Americans fail to come to France and economically and if need be, with military forces. He was convinced that the United States would remain faithful to the Allies whatever happened. Cardinal Mercier was received by M. Poincaré at the Champs Elysees and attended a sitting of the Académie des Sciences Morales et Politiques.

Austria

Austria's Desperate Condition.

LONDON, December 11.

PARIS.—The Austrian Chancellor, Renner, has arrived here.

In an interview with a Reuter's representative he said that the object of his visit was to present to the Supreme Council Austria's desperate condition. He emphasised the absolute necessity of obtaining a month's supply of grain by the beginning of January. Only six days' stock of flour was at present available. Vienna was in desperate straits, being wholly dependent on imported food-stuffs, and he emphasised the impossibility of buying grain from abroad, owing to the unprecedentedly low value of Austrian money. Renner believed it was essential that Austria should be granted Long Term Credits until next October in order to secure twenty-five millions sterling worth of food, and also further credits for raw materials. He urged modification of the Saint German Treaty in order that mortgaged property might be otherwise hypothecated.

General

General Dyer's Evidence.

British Press Comments.

LONDON, December 15.

Newspapers are giving prominence to General Dyer's evidence before Disorders Inquiry Commission in Lahore. The "Daily News" under heading "Frightfulness" says, Dyer's defence is a familiar one of Military necessity and alleged support from the Government. One

of the most shocking features of the whole affair is its concealment for eight months. The paper admits delicacy and difficulty of the position and points out that case is subjudice. After expressing hope that the final conclusion of the Commission of Inquiry will somewhat modify the story. The "News" says:—The impression created must be removed at all costs if our credit and honour are not to be fatally impaired.

The "Manchester Guardian" says:—Shooting at Amritsar is as though a madman had been let loose to massacre at large. General Dyer appears to be an honest soldier, who however was deeply disqualified for wise exercise of powers entrusted to or assumed by him. He believed that the measures he took were necessary and saved the situation but if General Dyer and his procedure were to be regarded as precedents for the future Government of India, we might well despair of success in that tremendous and responsible task. The attitude of Labour organ the "Daily Herald" is sufficiently indicated by its heading Imperial atrocities.

The "Morning Post" regrets that the public was not allowed to know all the events in the Punjab last April and says:—The truth is that Sir Michael O'Dwyer and other British Officials, who handled the situation, saved Northern India from the danger comparable only to Indian Mutiny. General Dyer's action was that of a soldier responsible for the lives of all our people in that part of India and commanding the forces so small, that only by swift and resolute action could he hope for safety. Sir Michael O'Dwyer acted with equal courage in Lahore. All humane men deplore loss of life but all sensible men agree that it was more trifling compared with loss of life, which must certainly have occurred if these heroic men had not acted as they did. The "Post" severely criticises Government for allowing National Congress to meet at Amritsar.

Amritsar Shooting.

Radical Opinion

LONDON, December 15.

The Radical efforts to stir up opinion over General Dyer's evidence of the action at Amritsar arrived by the last mail are universal but damp squibs. The "Morning Post" publishes an excellent contribution by an unnamed lady, who was present, entirely justifying it and declaring that it averted a great rising and massacre.—"Madras Times."

Peace Celebrations.

BENARES, December 17.

The peace celebrations began here with distribution of blankets and cotton sheets to the poor and sweetmeats to school children. In the afternoon military sports in cantonments drew a large crowd of spectators. The Maharaja of Benares was at home on the occasion to the civil and military officials European and Indian. Mr. Burn availed himself of the opportunity to hand over some medals and certificates. The Maharaja also presented prizes to winners at the sports which were given away by Mrs. Howson, wife of the Officer Commanding. On Sunday there were prayers and thanksgivings at all places of worship and school boys were massed together at 2 centres and prayers were offered in Urdu and Bengalee. Later, Bengalee residents marched in procession to the river side where large concourse of people assembled to offer prayer. At night there were illuminations at the Ghats and fireworks on the opposite bank. The gathering of spectators was very large and many Europeans and Indians went out on boats.

H. M. the King Emperor has been pleased to appoint H. H. the Maharaja of Benares as Honorary Lieutenant Colonel.

United Provinces

Another Labour Union.

ALLAHABAD, December 17.

A mass meeting of railway workmen representing among other the east Indian, the North Western Bengal Nagpur, the East Bengal and the Oudh and Rohilkhand, Railway was held at Allahabad to-day to inaugurate a railway work men's association.

Mr. B. K. Sorabji.

Mr. R. K. Sorabji, Barrister-at-Law, Legal adviser of the Association was voted to the chair.

Import of the Association Motto.

During the course of his address Mr. Sorabji explained the import of the Association motto, liberty, unity and fraternity. He condemned strikes which they must avoid. The speaker advocated the formation of a permanent conciliation board as the means of bringing their grievances to the notice of the authorities and laid stress on the fact that the association was not against but on the side of authority, law and order.

Mr. Barton.

Mr. Barton, General Secretary of the Telegraph Association also addressed the meeting pointing out the success of his association through combination.

Mr. Tom Teasdale.

Mr. Tom Teasdale told them that 20,000 men of the North Western Railway were ready to join the Association.

Resolutions.

Resolutions were passed supporting the need of a workmen's association, determining to gain all they deem necessary for their well-being and efficiency by methods in which strikes will play no part and that in view of the revised scale of wages sanctioned for the Indian Railways being totally incommensurate with the increased cost of living the workmen feel that more liberal measures of relief are necessary particularly for the poorer paid staff and that unless substantial relief is afforded the meeting feared the railways will be engulfed in trouble which the Association notwithstanding its strenuous efforts will be powerless to avert.

On the 1st December 40 Bill Dufflas raided an Assamese village called Dubis Borigam, 80 miles up the frontier from Tezpur. The villagers resisted but were defeated after one killed and nine wounded. The dufflas carried away cloths, utensils and other moveable property. The political officer is making enquiries.

Indian Telegrams.

[ASSOCIATED PRESS.]

The Punjab Khilafat Question. A Curious Controversy.

LAHORE, December 17.

The following correspondence which passed between Mr. Gandhi and Mr. Edmund Candler, Secretary of the Punjab Publicity Committee has been received by the Associated Press for publication:—

LAHORE, December 12.

Dear Mr. Gandhi,

In a conversation with a professor of a Lahore College yesterday a Hindu and very old friend, I came to know that the article published in the 'Hag' (29th November 1919) might in view of Indian Etiquette and tradition appear deliberately offensive and in bad taste as regards the reference to possible marriage of a daughter of yours to a Musselman. I do not know if you have any children, but I feel sure that you will accept it from me that in any case the point was impersonal or only personal in as far as your individual attitude was concerned. I had no idea when I wrote the article except in the case of ultra conservative that a reference to a daughter or a wife was considered indecorous or offensive. If there is anything in the passage in the nature of a personal affront I beg that you will forgive and believe me when I tell you that nothing would give me more pain than to discover that I had unwittingly offended in this way and more especially in 'Hag' which I wish to keep clean from any taint of unfairness or bad taste.

Political Intention of the Article.

I need not point out that the political intention of the article was to put these questions to you squarely. Are you with a view to embarrassing the Government working up an anti-British campaign to modify the terms for the Turk? Are the claims of the Turk really so dear to you that you would jeopardise the peace of your own country for their sake and this in the face of the verdict of men like Gladstone, Morley, Bryce, men whose opinion, I am sure, you value and whose disinterestedness you cannot doubt, men who long before this agitation denounced the treatment of the subject races by the Turk as the gravest infringement of modern civilisation, and who devoted a large part of their lives to their efforts in redressing it? Please make use of this letter if you wish to do so privately or publicly in any way you deem fit.

I remain,

Yours Sincerely,
Edmund Candler.

Mr. Gandhi's Reply.

2, Mezan Road,
LAHORE 15th December 1919.

Dear Mr. Candler,

I thank you for your letter of the 12th instant. I appreciate the friendliness underlying it and entirely accept your assurance that no offence whatsoever was intended by you. My attention was drawn to the article in question and I did consider that it was unwisely worded. I felt too that both Hindus and Mahomedans were likely to be offended by the manner in which I was caricatured, but your letter must silence all hostile criticism. Modern journalism certainly permits attacks on the supposed weak points of those whose policy is criticised. I grant that you intended to do no more. I thank you too for putting me the question. You have thus enabled me to explain my position more fully than perhaps it has been by my writing and speeches. As to your first question I don't wish and have never wished to impress the government and I have never wished to embarrass government and I have never worked up an anti-British campaign for any cause whatsoever. My personal religion would forbid me to do either the one or the other, but sometimes one's right conduct does embarrass those who do not for the moment appreciate it, and in that sense I admit that my conduct like that of any reformer has embarrassed the people, but I cannot be accused of partiality. The relentless pursuit of truth and conduct flowing from it have embarrassed dearest ones not excluding my wife and children, but I was no more anti-British than I am anti-British. I have the privilege of friendship or goodwill of hundreds of Englishmen and English women. I would be unworthy of their friendship or goodwill if I harboured anti-British feelings. My stubborn opposition to some acts of the British Government must not be mistaken for unfriendliness. Such peculiar notions are entertained about friendliness and loyalty in India that any strong expression of disapproval in regard to the acts of the Government passes for disloyalty. You will agree with me that real loyalty that dares to utter unpalatable truths must in such an atmosphere be rare virtue. As to your second question I confess that my regard for the claims of the Turk is derived totally from my regard for my fellow countrymen, the Mahomedans. I should forfeit the right to call them fellow countrymen if I did not feel for them in everything vitally affecting them, provided that their cause was just. The peace of my country is likely to be placed in jeopardy, not by my earnest effort to guide the Mahomedan feeling in the right channel but it certainly will be by any thoughtless or ignorant action of the British Ministers. I venture to claim that I have rendered a service of highest order by advising the Mahomedans of India to express their sentiments in a restrained manner and by advising the Hindus to make common cause with them. You are right, however, in questioning the wisdom of going against opinions of men like Gladstone, Morley, and Bryce, for whom I certainly entertain a high regard, but the necessity for the question really arises from your not knowing the Mahomedan claim for Turkey. I invite you to study their view of the point. They ask for nothing that has not been granted to other powers or that was not vouchsafed to them by the British Ministers themselves. Their claim, as you may be aware, has been backed by a majority of ex-Governors and other distinguished Anglo-Indians. What has the treatment or ill treatment by the Turks of the subject races to do with the Khalifat?

Integrity of Turkey.

The question is the integrity of Turkey or the Turks custody of the holy places of Islam. Must Constantinople be wrenched from the Turks in order to safeguard the rights of subject races? If you, as a journalist and an Englishman, would preserve the peace of India and would have India to celebrate peace in a true manner you would ask the Englishmen living in India to make common cause with the Mahomedans and thus let the British Ministers know the real feeling of India, so that justice might be done whilst there is yet time. As you have permitted me to publish your letter, I am sending it and my reply to the press.

Your sincerely,

(Sd) GANDHI.

Congress and Moslem League. In Hindi and Urdu.

LAHORE, December 17.

This year's Congress and Moslem League are going to be more or less a Hindi and Urdu Congress and League. Almost all the speeches except the presidential address of the Congress will be delivered either in Hindi or Urdu and most of the deliberations and discussions will be carried on in vernaculars. Swami Shradhanand, Chairman of the Congress Reception Committee will deliver his speech in Hindi and the President and the Chairman of the Moslem League will deliver their addresses in Urdu. The reception committee of the Congress has decided to allow free admission as delegates to passengers and have fixed the number of such delegates at 500 from the Punjab, 400 from the United Provinces and 100 each from the other provinces.

Meeting of Leading Hindus and Muslims of Lahore.

LAHORE, December 17.

A meeting of leading Hindus and Muslims of Lahore consisting of Honorary Magistrates, Municipal Commissioners and others was held on Sunday the 14th December at the house of Nawab Fateh Ali Khan. Raja Naradranath presided.

In opening the proceedings the President drew attention to the fact that the two main objections which Hindu and Muslim leaders holding moderate views had always before them were (1) the good of country and (2) co-operation with the Government in the work of administration. He said that it was purely in spirit that some of them in April last opposed the excessive resistance and issued signed manifestoes to the effect that at the present moment another situation calling for action on their part has arisen. The extremist section of the country was advocating and organising opposition to the peace celebrations, but they considered such counsels most injurious to the cause of the country and had determined to oppose them and take their fullest part in peace celebration programme. Some of them had already collected something like Rs. 15,000 and resolved to spend that amount in supplying the needy and poor with warm clothing, an object which every religion held praiseworthy. Resolutions were then passed tendering sincere congratulations to the Government on the occasion of peace celebrations, offering gratitude to the Imperial Government and Government of India for the reform incorporated in the Government of India Bill, trusting that the country will set itself in right earnest to reap the fullest advantage of these momentous political concessions, appealing to the Government to solve the Turkish question with full regard to the sentiments of His Majesty's Muslim subjects and dissociating itself from such extremist counsels as boycott of British goods, progressive withdrawals of all co-operation in peace celebrations believing that such counsels should only lead to incalculable harm to the country and its people.

In connection with the peace celebration in Lahore on Tuesday there was an assault on arms on the Brigade parade ground. The Chief features were musical drive by the R.F.A., a musical ride and tent pegging by the 17th Cavalry and demonstration by the R.F.A.

Gujranwala Leaders Case. Approver Withdraws all Allegations.

LAHORE, December 17.

It is understood, writes the "Tribune" that the approver in the Gujranwala leaders case has sent in a written statement to the Lord Hunter's Enquiry Committee completely withdrawing the incriminating allegations made by him before the Martial Law tribunal and detailing the circumstances under which he was led to make his previous statement.

News in Brief.

The Viceroy was entertained at a dinner last night by the Committee of the Bengal Chamber.

The Indian Social Conference and the All-India Ladies Conference will be held in the Congress pandal on the 27th December.

It has also been decided to hold the All-India Khalifat Conference at Amritsar during the national week.

Lahore Enquiry Closes on 22nd December.

The following Communique has been issued by the Secretary, Disorders Enquiry Committee:—The office of the Disorders Enquiry Committee will close at Lahore on the afternoon of the 22nd December and reopen at Ahmedabad on the 4th January 1920. All communications for the committee's office may from the 22nd till the 31st December be addressed, care of Post Master, Agra and after the 2nd January to Ahmedabad.

Disorders Enquiry Committee.

(SPECIAL SERVICE.)

MAJOR C. J. W. SMITH.

LAHORE, December 17.

The Hunter Committee reassembled to-day in full strength after peace celebration holidays and proceeded to finish off the examination of Gujranwala witnesses. Major C. J. W. Smith, 2-54th Sikhs, who was Martial Law administrator of Gujranwala, Wazirabad, Gujrat and Lyallpur areas from the 17th April to the 8th May was the first witness. He was questioned at length in regard to Martial Law administration in his area. Witness said that Martial Law was proclaimed at Gujranwala on the 18th and copies of proclamation were sent round to all officers and civil authority and were circulated. Gujrat came under martial law on the 24th and Lyallpur on the 25th. As these districts came under Martial Law he appointed area officers who issued the same proclamations with modifications to suit the local conditions. From time to time he consulted civil power and they did not complain about any of his actions. During his administration there was no disturbance in his area and he attributed this fact to the proclamation of Martial Law. When he arrived the attitude of the people of Gujranwala and Wazirabad was sullen. The attitude of Wazirabad people improved gradually, but the sullen atmosphere at Gujranwala did not improve. The majority of the cases under Martial Law were dealt with by area officers and he tried only one serious case.

BY JUSTICE RANKIN.

In reply to Justice Rankin witness said he had no reason to suppose his area officers awarded any other punishments than those authorised under Martial Law. As regards restrictions on railway travelling, from military point of view, it was a part of his work to prevent infection and therefore travelling permits to educated classes were refused. In his own area arrested people were not normally kept in custody without trial for more than a few hours.

BY SIR CHIMANLAL SETALVAD.

To Sir Chimanlal Setalvad witness said he controlled the prices after discussion with the civil authorities. He issued a circular stating that pleaders should be regarded as suspicious characters and were refused permits unless they could satisfactorily show that the object of their journey was to appear in a particular case on a particular date, because he believed some pleaders were instrumental in spreading infection. That was the general impression he got at the time and he still thought he was justified in making that reflection on pleaders. He however did not suggest this infection was spread only by pleaders. Witness added these remarks were not made in a public proclamation but were contained in instructions issued to the area officers. School boys were made to salute a flag with a view to imbibe them with a sense of respect for the British flag. This was done in all places in his area where there were troops. Infant standard boys had also to do this. He considered the measures necessary and he would do it again if he was satisfied that school boys as a whole took part in the disturbances.

BY PUNDIT JAGAT NARAYAN.

To Pundit Jagat Narayan witness said the railway restrictions which were withdrawn were reimposed in Gujranwala on receipt of a report from the officer Commanding troops that hostility and sullenness of people had increased.

BY SULTAN AHMAD.

Questioned by Sultan Ahmad witness said he attributed the calmness which followed the disturbances to Martial Law.

MR. HERRIS.

Mr. Herris, Station Master, Wazirabad, then gave evidence in regard to the attack at the Wazirabad station.

MR. BOSWORTH SMITH.

Mr. Bosworth Smith, Joint Deputy Commissioner of Sheikhupura division of Gujranwala district was the next witness. Questioned by Lord Hunter witness narrated the happenings at Sheikhupura, Dabab Singh, Chuharkana, Noman and other places in his area. Sitting as a Judge of the summary Court he tried four hundred and seventy-seven persons and convicted two hundred and ninety-four between the 6th and the 20th May. Generally speaking there was anti-European and anti-Christian feeling. Perhaps Martial Law might have been taken off a little sooner in his district, but orders were greatly relaxed. As a matter of fact, they had very few Martial Law orders in force.

BY SIR CHIMANLAL SETALVAD.

Questioned by Sir Chimanlal Setalvad witness expressed the view that martial itself should be deemed illegal. General shutting up of shops was undesirable. It was his view there was no place where disloyalty was so deep as in Delhi, Lahore and Amritsar. Witness when pressed said he did not wish to give the reasons on which he had come to the conclusion. He also did not wish to say why he would not give reasons. Questioned in regard to his statement that had there been no pleaders at Sheikhupura there would have been no trouble at that place witness declined to make any general statement against pleaders as a class. The attitude of the people was not to implicate their fellowmen. Leaders were prosecuted and counsels were allowed to appear in the cases he tried and it was not correct that he did not allow them to cross examine and confound them to suggesting questions. As a matter of fact, counsel appeared only in one or two cases. At the identification parades the male population were turned out and no woman was asked to come.

BY PUNDIT JAGAT NARAYAN.

Questioned by Pundit Jagat Narayan Mr. Bosworth Smith said on the 9th May he tried six cases involving 65 accused persons. On the 14th May he tried 6 more cases involving 73 accused. On the 15th May he tried two cases, on the 20th May one, on the 22nd May one, on the 26th May 2 and on the 30th May the last case. One case involved 70 persons. Excepting in case of a few persons, in all these cases as regards most of the men he had put it down that they either pleaded guilty or admitted their guilt. There was nothing peculiar in this. He tried these cases under the proclamation of the 18th April for offences under Penal Code. Waiving sentences were not altogether private and a few people were about.

He considered he did complete justice to the accused persons. At Sangla over one hundred and ten persons were arrested but eventually only 8 were prosecuted. He had decided to recover Rs. 50,000 from Sangla and when respectable people refused to pay this sum he released most of the arrested persons. The amount had subsequently been reduced by the Government but he could not give the figure.

SALUTING ORDER.

Questioned in regard to the saluting order against boys who were made to salute if boys were made to repeat at parades, "We have not committed an offence, we won't commit anything. We repent". Details connected with this were carried out by the Assistant Provost Marshall. He had suggested erection of a house of repentance at Sangla. His idea was that good might come out of evil, and that the people should go inside the house and repent the occurrences. The scheme was never laid before the Government. He had submitted confidential reports to the High Court recommending disciplinary action against certain pleaders. He addressed over a dozen meetings alluding to the conduct of the people. At these meetings he had not abused the pleaders and asked the people not to trust them. From Chuharkana one hundred and eighty five people were arrested. He was able to make all arrests without military aid but the military was on the scene. There was need for Martial Law even after the 30th April in his district in order to show the people the power of the Sikar. There was no harm done on account of its prolongation and nobody was suffering any hardship.

BY SULTAN AHMED.

In reply to Sultan Ahmed witness said ill-disposed pleaders of Sheikhpura and seditious misrepresents the Rowlat Act both in public and private. Although there was no disturbance after the 15th in his area it was a good thing that Martial Law was proclaimed on the 19th in order not to risk the chance of repetition of trouble.

RAI SAHIB LALA SRIRAM.

Rai Sahib Lala Sriram, Sub-Divisional Officer, Sheikhpura, was the next witness. To Lord Hunter witness described the happenings in his area, the cutting off of railway lines and communications and to his eventual request for military help an armoured train was sent from Lahore.

BY SIR CHIMANLAL SETALVAD.

To Sir Chimanlal Setalvad witness said till the disturbances the masses were loyal. As regards educated classes some were loyal and some disloyal. He could not say whether the bulk of the educated classes were loyal but he would merely say some were loyal and some were disloyal without giving proportion. The trouble with the masses was due to false rumors that were spread about the Golden Temple and the Rowlat Act. An armoured train came to Sheikhpura from Lahore on the 15th night with British soldiers, machine guns and search lights. He boarded the armoured car which then proceeded to Chuharkana reaching there at about one o'clock in the night. By means of searchlights they saw a crowd at some distance from Chuharkana station near the railway lines and opened fire after he heard the Officer Commanding had held a consultation. The train then proceeded into Chuharkana station where it pulled up. Really in the morning. They remained past and pulled up near a village near the railway line. Seeing the movement of the people in the outskirts of the village and concluding they were collecting for some sinister purpose fire was opened from the train. A party then left the train and went into the village and found very few people. Later on the military party saw a number of people outside and opened fire. He could not say what those people were doing. The armoured train then went back via Sheikhpura to Lahore. The train again came back on the 17th and after he had boarded it at Sheikhpura proceeded to Chuharkana. On this occasion there was no firing. On the 18th the train went alongside a village between Dabhan Singh and Maman. He went into the village with soldiers and seeing a crowd near the village he fired. He did not care to see what they were doing. He fired upon these people because he had information that the whole of this village had taken part in the burning of Dabhan Singh station. One man was killed and one wounded. On the 19th Col. O'Brien arrived. Arrests which were hitherto considered impossible to make by the police were then begun. Witness was still under examination when the committee adjourned till tomorrow.

The Disorders Enquiry Committee after a four days respite on account of the peace celebrations reassembled at the Town Hall to-day. All members including the Hon'ble Mr. Smith who had returned from Cawnpore were present. An official communique issued late in the evening confirms the impression formed some days ago that the Committee would finish its labours in the Punjab by the end of this week. It is just possible that a short sitting might be necessitated for Monday. The members of the Committee will disperse during Christmas holidays and reassemble at Agra on 2nd January, proceeding from thence by special train to Ahmedabad via Baroda.

FURTHER EXAMINATION OF GUJRANWALA WITNESSES.

On reassembling to-day the Committee proceeded with the further examination of Gujranwala witnesses and recorded a mass of interesting evidence. Mr. M. R. Jaykar, Barrister-at-Law, Bombay was an interested spectator of the proceedings in the morning, while Mr. Justice Shadi Lal occupied the chair vacated by him in the afternoon.

MAJOR C. J. W. SMITH.

Major C. J. W. Smith, 254th Sikhs was the first witness. Questioned by Lord Hunter witness said he acted as a Martial Law administrator of Gujranwala, Gujrat and Lyallpur areas from the date of the proclamation of Martial Law up to 8th May. When disturbances broke out he was serving with his unit at Rawalpindi and was ordered to proceed to Gujranwala. He was present when Martial Law was proclaimed on the 18th. A similar proclamation was made at Wazirabad on the 19th. Copies of the proclamations were sent round to all military divisions and the civil authorities. Area officers were appointed for particular areas under his administration and certain other special officers were vested with Martial Law authority. Gujrat came under Martial Law on the 24th and Lyallpur on the 25th. As these districts came under Martial Law he appointed area officers who issued the same proclamation and order with slight modifications. Orders were posted in suitable places at the

railway stations, at Tahsil and at various parts in the town. From time to time he consulted Col. O'Brien and the Superintendent of Police as representing the civil power. To his knowledge they did not take exception to any of his actions. During his administration there was no disturbance whatever and he attributed this fact to the proclamation of Martial Law. Nobody was dealt with by him for offences committed before the declaration of Martial Law. He himself tried only one case and the majority of cases were dealt with by the area officers.

BY MR. JUSTICE RANKIN.

Questioned by Mr. Justice Rankin as to whether he had any reason to suppose that any other punishment other than those authorized under Martial Law were meted out in his area, witness said that he believed there was none. Restriction on third class railway travelling was instituted by railway authorities from the military point of view. It was a part of his work to prevent the spread of what was called infection. From that point of view they refused travelling permits to certain educated classes. Some pleaders who were believed to be instrumental in the spreading of disaffection were refused permits. Most of his time was occupied in giving advice etc. to his area officers and others. In addition to the administration of Martial Law in Gujranwala area, he supervised the administration in other areas. In his own area, normally, arrested people were not kept in custody without trial for more than a few hours. Only in one case was a man detained for two days.

In reply to Sir Chimanlal Setalvad, witness admitted there were no disturbances in his area after the 19th April. Asked how then he stated that he tried on offences committed before the proclamation of Martial Law on the 18th since all the disturbances took place before that date, witness said all those offences were tried by special tribunals constituted under Martial Law. After he took over charge, the civil administration was carried on as usual under his supervision. The police made arrests etc. in the ordinary course as before. He established control over prices because the prices rose and caused considerable discontent among the railwaymen and he considered that control was necessary in the interest of good order. He established control after discussion with the members of the Municipal Committee. He issued a circular stating that pleaders should be regarded as suspicious characters unless they could satisfactorily show that the object of their railway journey was to appear in a particular case on a particular date because he believed that some pleaders were instrumental in spreading disaffection. He could not say who had told him that, but that was the general impression he got at the time from what he read in the newspapers and from other sources.

UNMERITED REFLECTION ON A WHOLE CLASS.

Asked whether he was justified in making such an unmerited reflection on a whole class, witness said that he thought so. Pressed further, he said that he still thought that he was justified in using the expression "suspicious character." Continuing witness said that he did not suggest that people belonging to classes other than pleaders had not spread disaffection. Asked why a distinction was made in the case of pleaders alone, witness said it would be hard to pick out every class and added that this order was not a public proclamation but instructions to area officers. The school-boys were ordered to salute the flag with a view to inculcate in them a sense of respect. This order was left to the Assistant Provost Marshall to be carried out. Witness thought that the boys had to parade twice and smaller boys once. The order was in force in all the towns where troops were stationed. Infant class boys aged five to seven had also to come in. They were quite capable of appreciating the order, the object of which was to teach all school boys respect for authority as represented by the flag. If he considered it necessary and if he was satisfied that school boys as a whole took part in the disturbances he would do it over again. Asked if because certain boys took part in disturbance, he thought it necessary to enforce the order on boys aged five and six, witness replied in the affirmative. He still thought that it was a wise thing to do.

BY PUNDIT JAGAT NARAYAN.

Questioned by Pundit Jagat Narayan, witness said that it was the duty of all officers to carry out his instructions. Restrictions on Railway travelling which were withdrawn were reimposed on Gujranwala on the report of the Officer Commanding the troops stating that the hostility and sullenness of the people had increased. He could not remember the actual details contained in the report. Questioned in regard to the restriction on the movement of Sikhot pleaders and to an order said to have been passed by the Martial Law administrator there with the concurrence of the Lieutenant Governor, witness said that he had nothing to do with that area.

By Sahibzada Sultan Ahmed.

Questioned by Sahibzada Sultan Ahmed as to whether the calmness attributed to Martial Law could not have been secured by more military aid, witness said that evil doers know all about civil law and would take advantage of its delay. That was the opinion he formed at the time and he did not suggest, because there were certain evidences, which was always the case, Martial Law should have been continued.

MR. MORRIS.

Mr. Morris, Station Master, Wazirabad, was next briefly examined in regard to the occurrences at the station under his charge.

MR. BOSWORTH SMITH.

Mr. Bosworth Smith, Joint Deputy Commissioner of Sheikhpura, one of the divisions of Gujranwala District next gave evidence.

BY LORD HUNTER.

In reply to Lord Hunter witness said that he had submitted a statement setting forth in the order, of the various occurrences in the district. Witness then briefly described the occurrences at Sangla village, attempts to wreck railway lines, looting and burning of Dabhan Singh Railway Station at which a large crowd gathered and the cutting of communications at Sangla. At Chuharkana trouble started on the 11th, or on the 12th. A big riot was held and later on the railway bridge was blown up by a crowd of about 2,000 people. The railway station itself was looted and burnt. The mob endeavoured to get soldiers to join the looting and he had heard that some rather fraternised and talked with them. The station itself was looted and anything that could be carried was taken away. Telegraph wires were cut at numerous places at Sheikhpura seven miles away from Chuharkana. On the 14th the mob gradually collected

in larger numbers and proceeded to the station with a view to assault Europeans in the passing trains. Later on the same night the telegraph wires were cut and the station was burnt. When investigations began into the disturbances after the proclamation of Martial Law identification parades were held. When a man was identified by only one person he was not arrested and such of those who were identified by more than one person were arrested and kept in police custody. Sitting as judge of the summary court he tried 477 accused persons and convicted 294 between the 6th and 20th May. Continuing witness said that generally speaking there was no trouble at all after Martial Law was proclaimed. He based his opinion regarding anti-European and anti-Christian feelings on the frequent reports he had received. Martial Law might have been taken off a little sooner in his district, but as a matter of fact there were very few Martial Law orders in force.

BY JUSTICE RANKIN.

In reply to Mr. Justice Rankin, witness said that the cases he tried as summary Judge were only for such offences as were contained in the Martial Law proclamation of the 19th.

BY SIR CHIMANLAL SETALVAD.

In reply to Sir Chimanlal Setalvad, witness said that he had been in the Punjab for the last 21 years. For a short time he was in the Bombay Presidency.

As a Bombay man Sir Chimanlal exhibited curiosity as to the career of the witnesses in the western Presidency.

MR. BOSWORTH SMITH.

Mr. Bosworth Smith said that for a short time he was on famine duty at Panchthul some years ago. So far as the Punjab was concerned prior to disturbances witness had not been at Gujranwala in his official capacity. He had connected with Ferozepore and certain other districts. The people of Ferozepore and of other places of which he had experience were pretty loyal, but not law abiding.

NO ANTI-GOVERNMENT FEELING AT FEROZEPORE.

There was no anti-Government feeling at Ferozepore with the exception of the Ghadar movement from America which had spread in that district. When the disturbances took place he was at Ambala and on telegraphic instructions from the Punjab Government he proceeded and took charge at Sheikhpura. Continuing witness expressed the opinion that Martial Law should be deemed illegal. That was the view he had found after he went to Sheikhpura. General shutting up of the shops was undesirable, if illegal was too strong a word. Witness then admitted his statement that there was no place where disloyalty was so deep as in Delhi, Ludhiana and Amritsar. Asked if he had any personal experience of these places, witness said he had spent a certain period at Delhi but not in an official capacity. Questioned on what material he based his statement, witness said that was his own opinion which he had expressed in a confidential report to the Government. Pressed further, he said he did not wish to give his reasons because he did not think that desirable. Asked whether his refusal to give reasons was because he considered such a course against public interest or it was due to the order of the Government witness reiterated it was not desirable to give them. Asked why it was not desirable to give them witness said he did not wish to answer that question. He did not wish to say the reasons why he declined to give reasons for forming an opinion about Delhi being a disloyal place. The same thing applies to Lahore and Amritsar. Questioned with regard to his statement that he had seen no pleader at Sheikhpura there would have been no trouble at that place, witness disclaimed his intention to make any general statement against pleaders as a class. He did not mean to suggest Martial Law was permanent and if there were no law it would be much better. The Police delayed making arrests because they were paralysed. Before identification parades no census of villages were taken. There were identification parades at seven or eight villages. At only one place were the whole male population turned out. Counsel were allowed to appear in the cases he tried and it was not correct to say that he did not allow them to cross examine and confined them to suggesting questions. He merely asked them what questions they liked to put. As a matter of fact counsel appeared only in one or two instances. He could not remember if a Counsel named Mr. Norton had declined to appear before him because he disallowed his very first question. A landholder named Attar Singh, was arrested as a hostage for his sons. He did not think this man was put on a horseback and taken to Lahore. Gaur Singh was arrested as a hostage for his sons but was released the next day when his son surrendered. He was again arrested on the 17th May and was released when Martial Law was removed. He did not remember whether any charges were framed against him. His pension was stopped as a result of some recommendation because all his three sons were implicated in the disturbances and he had not exercised authority over them. Questioned in regard to the arrest of pleaders at Sheikhpura witness disclaimed knowledge of details connected with this and said the arrests were made by Col. O'Brien before he came. He did not abuse the pleaders at the meetings he held. Questioned by Pundit Jagat Narayan witness said he used to hold his court at Canal Bungalow at Chuharkana. All excepting seventeen cases he tried were tried there. As was usual he decided cases and pronounced judgment and at the time of the rising of the Court flogging used to take place. Very likely he commenced trial on the 19th May. He did not think any diary of the cases posted for each date was kept. He took up the cases and heard evidence and generally passed sentences then and there. On the 9th May he tried 6 cases involving 65 accused persons. Asked if it was not true that except in the first case in every one of the other cases persons pleaded guilty, witness said that was very likely so. On the 14th May he tried 6 more cases involving 73 accused persons. Excepting 2 persons all other persons in this batch very likely pleaded guilty. The next trial took place on the 15th May. He tried two cases. Here also every one of the accused pleaded guilty. The next trial took place on the 20th May. On the 22nd May another case was tried, yet another on the 26th and the last on the 30th. In one case there were 70 accused persons. Pundit Jagat Narayan pointed out that out of such a large total of

(continued from 5th Page.)

విశేష తంత్రీవార్తలు

[రైలు వజ్రం]

భంగం

భారత రాజ్యాంగ

సంస్కరణలు

ప్రభువులనిధిలో చర్చించబడుట

మొక్కోనలు ప్రభువు గారు

ఇట్లు తెలియి:—“భారత రాజ్యాంగమునందు పరిమిత పిమ్మట రైలు మొదటికింజె చాలబాగుగ నున్నది. నెకండు చేపట్టిన నెట్టుట ఆనవరణలలో చాలబాగుగ నున్నది. పదియేండ్లయిన నెక రాష్ట్రభక్తులనులందుగూడ నిట్టిసభలందలయినను నంగతి నాలోపించునను. నియోజక విచారణలన నెకండు ఏమియు ఫలితము లేకపోయెను. అట్టిని మోచుటనాభావముగ నున్నది. మంత్రుల నియమించుటయెట్లు జరుగునో తెలియజేసి. ద్వంద్వపరిపాలనను మరికొంత గలవనకు నెక (ప్రస్తుత) మేకపరిపాలనావ్యవస్థతో యవలంబింపదగును. కొత్తవ్యవస్థలను నియమింపవారిని సరియైనవారు బాగుగ ప్రతినిధియందుండలేదు. ఈసమస్యను నిర్ణయించుట కొక రాయలు ఏమి ననున నియమించుటనావ్యవస్థ నెక కలదియంటిని. చర్చయంతయు సత్కార్యకర్తలని జరిపింపబడుచున్నది. ఇంతియ కానియు ఇంతియ ప్రభుత్వములంజేక ప్రభుత్వవ్యవస్థయే యుండవలయును.”

మిట్టెను ప్రభువు గారు.

రైలుచాలనకు చర్చించబడినదని వాదించిరి. “రైలులోని నియమము లభ్యంతర్యము అని భారత రాజ్యాంగమునందు కలది. అదిలేనిది రైలును బలపరచు నున్నది. ఇప్పుడు హిందూజాతీయలోని రైలుపరిపాలన కేవలం లభ్యతనరమైన వో నాటబడి జీతములు మొదలగు భిన్న భిన్న కేర్పరచబడినదిని ప్రస్తుత భారత రాజ్యాంగవారి వర్తమనే ముఖము విశలేను. ఇది రైలువ్యవస్థలను, పదియేండ్లతరువాతనియమించబడుకొని రిపోర్టును మార్చిగాని అట్లు చేయవలెను ఇంకను మోచు స్వాతంత్ర్యము కావలయు ననుచు భారత రాజ్యాంగము యందు భారత రాజ్యాంగ వ్యవస్థకి భంగకరముగ నుండును. హిందూజాతీయలోని ప్రస్తుత పరిపాలననుబట్టి ఇప్పుడేమి జేయవలసి వచ్చినది. ప్రస్తుత హిందూజాతీయ చాల విశేషముగ మారిపోయినది. సంస్కరణలను నీచునొల్ల (ప్రభుత్వ)వారిని బలపరచుచేసి కేవలమందోళనములను భారతీయ సామ్రాజ్యములను, రహమట కల్ల. ఈ యందోళన మేలేకండిన ముగిసిన పని నిర్వహించుట మైయుండును. స్వాతంత్ర్యమును, స్వపరిపాలనా నూత్రమును బాగుగ తెలిసికొనవలసినదని మనము భారతీయులకు బోధించితిమి. స్వపరిపాలనము కోరవలసినదని అందులకాయత్తము చేయబడుచున్న వారు కాలక్రమమున స్వపరిపాలనను కోరవలసిన వారలలో నేటి యా మహాజాతీయ వాదని గ్రహించవలసి యుండును.”

మొక్కోనలు ప్రభువు గారు.

హిందూజాతీయలోని యందోళనము భారత రాజ్యాంగమునందు. “జాతీయలో పుట్టి మనవర్తకులనునను, సున యుద్ధాపరణములను నెంపొందిన జాతీయవాదము నేటి హిందూజాతీయ రాజ్యాంగవ్యవస్థను కారణ భూమిగ నున్నది. ఆయిత్తానా మన్నిత గలవలయును వ్యాపించు చున్నది. హిందూజాతీయలోని సామంత రాజు లాయత్తానామము జూడి నెరిసింపుచున్నారు. విద్యకావించు కొని ప్రజల సౌఖ్యముల కరిమితి మోచుకొలదిని గ్రామ సీమలందుండువారు రాజకీయవ్యవస్థలను జెక్కర అభిరచి గనబరచుచున్నవారు. హిందూజాతీయ పరిపాలనావిధానము గూర్చి పార్లమెంటునా లేదా ప్రజాసభలందు బాగుగ పరిపాలనను మొనరించుట కీయిత్తానామము చాలవర కంటకము గలిగించెను. అందుచేత నాయత్తానామమును తగిలించి పరిపాలనావిధానము మార్చుట తగిన ప్రయత్నము లొనరింపబడెను. ఇకముందెట్టి మార్పునామమోచుని నియమింపవలెను. అందునామము, కోపమును, విచారమును విశేషముగ బొందుచున్న ప్రభుత్వ పరిపాలన విజయమునకు

చేయుటలో నెంతవరకును వెనుదీయవలసినది, భూమి సామ్రాజ్యముల కంటకమును తీసిపోవలసినది నిర్ణయించుకొనిరి. అన్నిటికీ ముందుగా నిర్ణయము కాలసినది మంచి దృఢవర్తన, వ్యాయామమును, సామర్థ్యములను కలిపి పరిపాలనము. హిందూజాతీయవ్యవస్థయందు మందియభిమానముగల వారిని హిందూజాతీయపరిపాలనకు నియమించుట పార్లమెంటు వారినిధ్యుక్తవర్తనము. హిందూజాతీయలోని అధికారము గూడ నానియవలయును. ఈరైలువలన హిందూజాతీయ ప్రభుత్వము వారినిధి యెంతమాత్రమును బలపరచును కావలయు. జేతములు గూడ ప్రభుత్వమువారిలో కేవలమున నియమించుట.

రాజకీయనిధి గానను హిందూజాతీయ పరిపాలనకు ప్రస్తుత వారు లగు అభివృద్ధి యధికారమును ప్రస్తుతము మిమ్ముల కోరుకొని హిందూజాతీయందలి అకాంతిని తొలగించవలయునని. తరువాత వారు కోరుకొని హిందూజాతీయపరిపాలన మెట్లు జరుగవలయునో వారి పరిపాలనావిధానమునుబట్టి నిర్ణయించవలయునని. ప్రజలను విశ్వసించి వారికి కొంతవని భాగ్యము ఇచ్చుటలన భారతీయ లోని తెలివైనవారికి పార్లమెంటు పరిపాలనావిధానము బోధపడి నిజమైన జాతీయవాద గౌరవోత్సాహము నెలకొనవలయు. కాలక్రమమున నదియే ప్రస్తుత పరిపాలనకు బాధాకరములగునను జాతీయవాద భేదములను గూర్చి కమ్యూనిస్టు తొలగించవలయు. రైలు వ్యాపారమునదియు, ప్రభుత్వమునదియు, కమ్యూనిస్టును ప్రోత్సహించునను నేను చూచుచున్నాను.

కర్జును ప్రభువు గారు

సింహా, మొక్కోనలు ప్రభువు గారులను చాలమార్లు ప్రశంసించిరి. సంప్రదించుచు నివిలువర్తనను మొక్కోనలు ప్రభువు గారు కగిన ప్రతినిధి యని భావించి హిందూజాతీయ ప్రభుత్వము వారివలను బాగుగ వాదించెను చెప్పిరి. ఈవ్యాభావము వలననే నెట్లు చేసిన జేతములను మహాపరమము గలగు నను వ్యాపారము వాంఛతో రైలు కమ్యూనిస్టులవలన దం ఆ తిరునాళ్ళిచ్చెప్పెను. “రైలు ఎంతమాత్రమును తొందరగా కానింపుచుండలేదు. రైలు ఇంతజాతీయముగనుండుట ప్రధాన కారణము భారతీయల కమిటివారు. అనేక విషయములందు రైలుకు మొదటికింజె చాలవరకు బాగుగ వారు సంస్కరించిరి. ఆ సంస్కరించుటలో ప్రధానములైన కట్టిభంగమును గలగకుండ సంస్కరించిరి. ద్వంద్వపరిపాలన విషయమున నాకు చాల అనుమానములకు. దానివలన గలగల అపరాధము లలో నెట్టిదిని జామంటుకొనినవారు తొలగించిరి. భారతీయల కమిటివారి సభలను కచ్చిటికి నేనంగీకరించెదను. అదిక విధానము నందు కొంత అధికారమును జేతముల కిచ్చుట చాల ముఖ్యము. హిందూజాతీయందలి స్వపరిపాలన సంస్థాపన సభ్యులకి యింతేమియు బాధాకరము నుండగలదు. గవర్నమెంటు నియమించుటకు మంజూరి సామర్థ్యమును గలవారి తెచ్చుకొనవలయును. ఈ సందర్భములను నియమింపవలయు చాల తెలివి కేటలతో పనిచేయవలయును. ఏనిచ్చెను నెట్టి మిడికి విచ్చిలో ఆ నిచ్చెనను తప్పిపడద్రోయు నంతటి అనివలయు భారతీయులందుండునని నేను నమ్మును. ఏ కరి బోధనల వలన తా మింతలా భయముందిలో అట్టివారియవ వారెక్కువ గౌరవమును మోచెదనని నాయుద్దేశము. భారతీయులందు మంచి ప్రతిభాగలు రున్నారు. వారిలో మంచి వారాప్రతికా సంపాదకులు, వ్యాయామమును, వర్తనము గలరు. వారిధర్మములను నిర్వహించుటలో వారు చేయు ప్రయత్నము, వారికల అభిమానమును ఆశ్చర్యకరము. వారు నిర్ణయము, నిష్పాక్షియము, సామర్థ్యములను నకు పరిపాలనము కాసనకర్తల నాయుడు నుదినమును గాంతుకు ప్రప మెదురుజూచుచున్నది. వారికప్పుడు గొప్ప అవకాశము ఇచ్చినది. వారి కమ్యూనిస్టు తాదాకార పదవి ఇచ్చినది. భారత భూమి యభివృద్ధిని వ్యాపార భూమిగ నభివృద్ధి చేసి కాదనగుటచే భారతీయుల నొక్క సంగతి జూతకమును కొని గోరడను. ప్రపంచ మంతయు నిప్పును వారి కేతీసామర్థ్యముల నవిభాగముకలతో పరికించు దను గనుక వారికప్పు డియబడిన యవకాశములను వారు పూర్తిగా వినియోగించుకొనవలయు నని నేను కోరుచున్నాను. భారతీయ ప్రతికా సంపాదకులు తమబాధ్యతను గుర్తించి ఇచ్చిటికింజె నుదారవంతియ న్యాయవంతము నగు వైఖరిని చాల్చువలయును. రైలును సమాచారములేనది వారు తమ బాధ్యతను నిర్వహించుట లేరను సంకల్పిం భారతీయులు బాగుగ జాపకమును దించు కొనవలయును.

ఈరైలు ప్రకారము హిందూజాతీయ ప్రభుత్వము కలిపాలింక బడవల వలెను. భారతీయులు తమకొకటే పరిపాలనను కొనట ప్రభుత్వము కాని పరిపాలన ఇంతియనునకు పార్లమెంటుకు బాధ్యత గలిగియుండవలయును. రైలు సామ్రాజ్య చర్చితుండెల్ల కలిపవలసినది మగు ప్రభుత్వము నికలందు పార్లమెంటునా రక్షణతాభిమానముతో నాచెదనని నేననుచున్నాను. (ఉత్సాహము)

లాయుడుబాద్లి కైమంకో గారల నిధి.

లండను, డిసెంబరు 18:— లండనునందలి ముక్తముందలి ప్రతినిధుల కడపటి సమావేశము నేటిసాయంత్రమునో పూర్తియయ్యెను. రైలు పరామ రాజకీయ వేత్తలే గాక బాహు, ఆమెరికా, ఇటలీ ప్రతినిధులుగూడ సభకగిరి. ఇది పూర్తియైనది గావున కైమంకో గారు కేవలరోజున వ్యాపారమున కేగి దిరు కడపటి సమావేశము పూర్తియైనదియును చేసింకు స్ట్రీటులోని అధికారు లిట్లు ప్రకటించిరి: రైలు ప్రభుత్వమువారి యావ్యవస్థలై కైమంకో గారు విభజనాజీయ విషయములకు తర్కించు నిమిత్తము విచ్చేసిరి. ఆరాక ప్రధానమంత్రి గారికి చాల ముఖ్యముగ కరముగనుండెను. ఇటలీ ప్రతినిధిగూడ నచ్చుటలను అధియేటికు సమస్య బాగుగ తుష్కరింపబడెను. ఆమెరికా ప్రతినిధిగూడ కచ్చెను. జపాను ప్రతినిధుల రాక యవ్యవస్థను చర్చించుటకు చాలవర కుపయోగించెను. ఇంకను తర్కింపవలసిన యిచ్చెను అంతియైతే విషయములు గూడ కొంతమారును చర్చించబడెను. వాటిలో ముఖ్యమైనది తుర్కీ సంధి. సభ్యులు చాల స్నేహభావమున మెలంగిరి. ముఖ్యము పరిష్కరింపవలయు యభ్యాంతము లన్నిటిని గూర్చి వారు చర్చించి రము లగు ఏర్పాటులను చేయగలిగిరి. సభ జరిగిన మూడు రోజులలో మిగిలినందలివారి కర్తవ్యం విక రుక్తము నుదినెడి.

చీనామంత్రివర్తము.

లండను, డిసెంబరు 18:— సింగింకుండి మొక్కోనలకిట్లు తెలిసెను. మంత్రివర్త పున్నర్యామము పూర్తియైనది. మంత్రివర్తములో నెక్కువమంది సభ్యులు సైనికాధికారుల చేత నియమించబడినవారు మంగోలియాలో నిజీలన విజయము గలిగినప్పటికింజెయు సైనికాధికారుల బలము నానాటి కలిగియుండుచున్నది. వారు జపానుకు సాక్షులు. చీనామంత్రి ప్రజలందలను ఫోవో ప్రమాదమును గూర్చి చాల కోపభూరితులై యుండుటలన ఆ సైనికాధికారు లెత్తుమిగుల సందిగ్ధతతోనుండుచున్నారు. దక్షిణ చీనామంత్రి చీనావారికిని జపానువారికిని మనస్సుల్ల తెచ్చునో ఈ స్థితిలన బోధకడ గలవు. ప్రజల ఆందోళనమును భరింపవలసి ప్రభుత్వము వారు జపానువారిని కష్ట భరింపవలను గోరి డిసెంబరు 8 న తేదీ: మాఘాయలో జరిగిన కలనామనలన కొంతమందికి చాల కోపావేశము గలిగినది. అది చాల అల్లరికి కారణము కాగలదు.

అమెరికా; బాతీసమితి.

న్యూయార్కు, డిసెంబరు 18:— ప్రభాస్వాతంత్ర్యవాది మోచ్చికాకు గారు సంధిమంత్రుల సంగీతించుట ఆనవ్యవస్థ యవ్యవస్థించుచు తుక్కిందిమరులు మాత్ర ముకల్యేకమునెరి. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల ఆందోళనక వ్యవహారముల వై జాతీసమితి కప్పుకు సభికారి ముండరాను. మనోగారి మాత్రమున కేమియు భంగము రాకూడదు స్వపరిపాలనలన జేక మతో వివాదము సంభవించు నపుడు కలసజేతుల వోటులన్నియు చెల్లబాడును. యుద్ధమును ప్రకటించుటకు కాంగ్రెసును కందు అధికారమును కేమియు లోపము రాకూడదు. అమెరికా సైనిక నా వికాకాళులవై జాతీసమితి కధికారి ముండరాదు. జాతీసమితిని వివేచనపును అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రము నిర్వహించవలయు భర్తముల నిట్టి నది నిర్వహించినదా లేదా యను అంశమును అమెరికాలో నిర్ణయింపవలయును. ప్రెయ్యుప్రతికముక్క వాషింగ్టను వి యుకు దాని విమర్శించుచు నిట్లు ప్రాయము న్నాడు. జాతీసమితి పదమండ నుండవలయునని విల్లనుగారు కోరెద లేదవార్డులే లాడ్డిగారి రెవర్షెను. మరయు సంగతి రింపవలయు నను సంగతిని హిచ్చికాకు గారు ప్రహించింపు దానివలన విడిచియకు నున్నది.

సంధి సహాయములు.

దిగువ పోలవరము.

గోదావరి జిల్లా దిగువ పోలవరములో ఈ నెల 18వ తేదీన ఘట్టాలన్నం దొరగారి ఆధిపత్యముక్రింద నౌక సభి దేవీ యాధ్యక్షులు రాజీఆయనందున గాను సంకీర్తనలు నింప (ద్రి 2గవలీ పుస్తకభాండాగారము స్థాపనదేవీ పాఠశాల బా అరకు ఫలహారములు పుస్తకములు వగైరా లాగు వంది పెట్టెదరు.

గుంటూరు.

గుంటూరు గవర్న మెంటు బోధన పాఠశాలలో 12 వ తేదీన ఆస్తివంటు ఇక పెట్టెదరు ఆధిపత్యముక్రింద రాష్ట్రము ఉత్తమ అభివృద్ధినిగా జరిగెను. విద్యార్థులు పద్యములు చదివిరి. పుచ్చా లక్ష్మీనరసింహం పంతులుగారు ఢిల్లీదర్బారును గురించి యావత్తుకొంది జనుజుని సంకీర్తనలతో సభ ముగిసెను. మరునాడు ప్రధానోపాధ్యాయులు జి. నాకుండ స్వామి కాశ్రిగారి యాజమాన్యమున సంధియత్నము జను ప్రదముగా జరిగెను. విద్యార్థులకు ఇతరులకు ఫలహార ములు పంది పెట్టబడినది.

ముత్తుకూరు

దీప్తిరహితే దారు మరణం రామారావు నాయుడు, బి. ఎ. గారి యాజమాన్యముక్రింద జను ప్రదముగా రాజీకేడు కలు జరిగినది. దాదాపు జెయ్యమంది బీదలకు సంకీర్తన గా భోజన ముసగబడినది. 200 మంది బీదలకు వస్త్రము లియ్య బడినది. జేవాలయములందు పార్శనము గ్రామోత్సవములు జరుగడము. రాజదంతుల ఛాయాపటములు మంగళవాద్యములతోను బాసంబాతోను నూరేగంపబడినది.

దొంగలూరు.

ఈ నెల 18 వ తేదీన ఉపాధ్యాయులు బాలికలును, బాలకులును మేళకాలములో చక్రవర్తిగారి పంతులు జయధ్వజములతో ఊరేగించిరి. మధ్యాహ్నము విశేషానంద పరవందరములో కొద్దివర నుబ్బయ్యగారి ఆధిపత్యముక్రింద సభసమావేశమాయెను. బాలికలిద్దరు చక్రవర్తిగారిగురించియు యాధ్యక్షులు గురించియు, చివరకు సంధిని గురించియు ఆశ్చర్యకాళకములతో సంభాషణ జరిగిరి. బాలికలు ఆశ్చర్యచకునోవారముగా 'కుకల' నాటకము ప్రదర్శించిరి. జడకోలాటము చేసిరి. బాలబాలికలకు ఫలహారము లిచ్చుటతో సభ ముగించిరి.

బారువ

18-వ తేదీన సంధియత్నము బహురమ్యముగా జరుపబడినది. యూనియన్ జెయిరుమేతుగారు సి) కృష్ణదేవరాయల పుస్తక భాండాగారసభ్యులు 6 కీర్తన వీసినాసిరి. మేళకాలములో రాజధక్తికద్యములతో రాజదంతుల కుటుంబు లూరేగించిరి. బోధనములవద్ద మీటింగు జరుపబడినది. పంచమత్తవాళ్లకు దుస్తులును వస్త్రములును యియ్యబడినది. బడివెట్టవాళ్లకు మాయా యియ్యబడినది. అటలలో గలిచినవారికి మహుమతు లియ్యబడినది. దైవప్రార్థనలు జరుపబడినది. బీదలకు భోజనములు పెట్టబడినది.

కపిలేశ్వరపురము

గోదావరి జిల్లా కపిలేశ్వరపురము గవర్న మెంటు గరలు స్కూలులో 18వ తేదీన బహుమతి మంతుల రామచంద్రారావు గారి యాధిపత్యమున నౌకమహాసభ జరిగినది. 518 మంది హాజరైరి. సంధిని గుర్తి కొద్దిడి కేవల మేళు కాళివలీగారు మున్నగువా రుపస్థితులైరి. రాజదంతులకును వారికుటుంబమునకును ఆమురాగోగ్యులు లాసంగనులు దైవప్రార్థన జరిగెను. సంకీర్తనాధ్యాయులు జేమవరపు కృష్ణారావుగారు తమ గానముచే నభ్యుల నానందపరచిరి. వ్రెసిడెంటుగారిచే బాలికలకు బహుమతులు పంపగబడినది. ఆంతరము జీవార్థి జరిగెను. బాలికా బాలుర జనుజయస్థములతో రాజదంతుల ఊరేగింపు ముగిసెను గావించబడినది.

నూనూరుచేట.

18-వ తేదీన నూనూరుచేట తాలూకా ఆఫీసునందర్శనకై వైద్యముగ వెనుకలు జరుపబడినది. దీప్తి రహస్యీ దారు ద్వారకాధ్యక్షుల్, బి. ఎ. గారు సభాధిపత్యమున నహించిరి గంప పుచ్చా తాంబూలాయలతో సభ్యులు సత్కరింపబడిరి. పాఠశాలలో బాలికా బాలరకు పంపెపు అట తేర్పరిచి గల్పించినవారికి 1, 2, 3, తరగతులుగా ఒక్కొక్క యాటకును మొత్తముగ రూపాయలు విజనగల వస్తువుల

బహుమానముగ పంపగబడినది. బాలరకు బాలికలకు తినబందారములు పంది పెట్టబడినది. రాజధక్తి కేవలతో సభ ముగింపబడినది.

మోరీ.

అయ్య, రాజో తాలూకా మోరీ గ్రామముందు నాయ్యురు ఎలిమెంటరీ స్కూలులో కట్టాభిషేక దినోత్సవము జయ ప్రదముగా జరిగినది. చక్రవర్తిగారి కుటుంబ మెంబడి కెండా లతో పాఠశాల బాలుర రాజధక్తికీర్తనలు బాడుచు, జను జయ ధ్వజములు చేయుచు నూరేగిరి. పిల్లలచేత నాటలాడింపబడినది. గ్రామప్రముఖు లాసంగిన ఏబది రూపాయలతో కొని అటలకు జనుమొదిన బాలరకు బహుమతు లాసంగబడినది. గ్రామసంఘాధ్యక్షులు నాన కీరయ్యగారు బాలరకు మిత్రము పంది పెట్టించిరి. ఉత్సవ విషయమున తరుక్తద్దయూని కు చేసిన ప్రధానోపాధ్యాయులు నాళ్లచేత పు అ న్నాజీరావు గారు శ్రేష్ఠిక ప్రసంసాపాత్రులు.

వెదకల్లేవల్లి.

12-వ తేదీన బాలబాలికలకు మంగళవాద్యం లతో దను రాజ, వైకధక్తి పాటలతోదను నూరేగించిరి. కొదాలి సత్యనారాయణరావు గారి యిటివద్ద రాజుగారి సందేశము చదువబడి ఫలహారములు పంది పెట్టబడినది. నుస్సంగంగా ధరకాశ్రిగారి యధ్యక్షతక్రింద మీటింగు జరుపబడినది. అదే పల్లి సామకాధికాశ్రిగారు మున్నగు వారు ఉపన్యాసము లాసంగిరి. బాలబాలికలకు ఫలహారము లాసంగబడినది. 18 వ తేదీన మరల నూరేగింపు జరుపబడినది కొదాలి సత్యనారాయణరావు పంతులుగారి ఆధిపత్యముక్రింద సభ జరుపబడినది. ఆధ్యక్షులు ముఖ్యముగా సంధిని గురించుగూర్చి ముచ్చటింపిరి కెంబర్ల నూర్యనారాయణ గారు మున్నగువారు మాట్లాడిరి. బాలబాలికలకు విడిగా ఫలహారములు పంది పెట్టబడినది. 14 వ తేదీన జేవాలయములందు ప్రార్థనలు జరుపబడినది.

నందూరు

బాపట్ల తాలూకా నందూరు గ్రామవాసులు గరల్ స్కూలు 18 వ తేదీన ముప్పాళ చినపున్నయ్యగారి ఆధిపత్యముక్రింద సంధియత్నము జరిగిరి. సార్వభౌముని కుటుంబ నూతేగించిరి. ప్రధానోపాధ్యాయులు మైలవరపు లక్ష్మీకారాయణగారు పిల్లల కోలాట మైనవెంక సావిత్రినాటకములు ఆడించిరి ఇంగ్లండు ప్రభుత్వమునుగురించి జొన్నలగడ్డ వెంకటసుబ్బయ్యగారివల్ల మేల్కొన్న ము విశేషింపబడినది. ఇట్లాది కుమారస్వామిగారు పిల్లలగోవితో సంకీర్తనలు కృతులుకొన్ని పాడిరి. వ్రెసిడెంటుగారు గవర్న మెంటు వారివల్ల ఇకనుండు రాబోవు మేల్కొనగురించుదను కృత్తికముగా విశేషింపించి మంగళవాద్యములతోను ఫలహారములతోను సభముగిసెను. ఇదే విధముగా అన్నంరాజు పిచ్చయ్యగారి ఆధిపత్యముక్రింద ఎలిమెంటరీ పాఠశాలముందు పాఠశాల మే నేజరు అన్నంరాజు నుబ్బారాజుగారి జొన్నలగడ్డ వెంకటసుబ్బయ్యగారు గవర్న మెంటువారిని మేల్కొన స్పష్టికరించిరి. మంగళవాద్యములు ఫలహారములు పంపగబడినది.

గుడివాడ

ఈ దినమున గుడివాడలో సంస్కృత్యక పతివైధికముతో నుత్సాహముతో జరిగినది. వర్తకమహాశయము ఉదారబుద్ధితో రాజధక్తికీర్తనలై వేళొంది బీదల కన్న పుదానము చేసిరి. 19 తాము వస్త్రములు పంది పెట్టిరి. రాజదంతుల ఛాయాపటముల నానావిధ వాద్యములతో నూరేగించి 15 తారీఖున కత్తెరాక్షిములో మహాసభ చేసి రాజధక్తికీర్తనలకు ప్రోత్సాహము గవర్నమెంటు ఆఫీసునకు సంధికి మునుగుర్చి విత్తులుగా చర్చించిరి. కార్యాలయర ము పచ్చి న క కి. దైవద్దగారి వార్ల వెంకటసుబ్బయ్య చావరిగాను ఒప్ప గుడివాడ కేక్కు ఎస్టేటుకు ఇంను పాల్గొనలేక. కారణమేమో తెలియదు. స్కూలుపిల్లలు యైకోపాధ్యాయసంగ్రామము నాటకముగా తెలుగున వర్ణించిరి. రాజ్యాంగ విషయము నుబోధకముగ కెయిజరు వరాజయంతముగా పాతోగి తిరముగా నాటకము నూరదంతులముగా నున్నది. వ్యాయామకుళలగు మతములు కుస్తీపడినది. ఆముఖరిద్యా త్రివీణులగు పువ్వురు తమతమ విద్యావైకద్యము జూపిరి. అందు మేనవడినవా రెల్లరకు బహుమతులనిచ్చి అడుగుమిల్లి గోపాలకృష్ణయ్యగారు వారికిగల సహజోదార్థముతో సంస్కృత్యక సందర్భమునందు మంచినహాయమును చేసిరి. 9 గంటలకు రాజదంతుల జనుజ సభాధ్యక్షములతో నుత్సవము ముగిసినది.

భట్టిప్రోలు

ఈ నెల 12-వ తేదీన నూ పాఠశాల భవనముందు సభ జరుపబడినది. ప్రధానోపాధ్యాయులును కవిత్వములైన చిల్లరవేంకటేశ్వర్లుగారు బార్లస్వామిగారిగురించి విత్తులుగ నులభకైలిలో బాలరకు చెప్పిరి. 18-వ తేదీన బాలరందన పాఠశాలభవనముందు సమూహాది. ఒక పెద్ద ఆర్పిని కట్టి దాని మీద రాజుగారి కుటుంబ నుంచిరి. బాలీయగీతములతోను పాటలతోను బాలకులు నుపాధ్యాయులను కొంతయూ పారము ఖులును భట్టిప్రోలు, అదేవల్లిదీనుల మెంబడి ఉరేగించిరి. సాయంత్రము మొక పెద్ద బహిరంగసభ జరుపబడినది పాలకుర్తి రామకృష్ణయ్యగారు సభాధిపత్యమున నహించిరి. చిల్లర వేంకటేశ్వర్లుగారు రాజదంతుల మీదకు ఆగ్రాసనాధిపతిమీదను పద్యములను చెప్పిరి. ప్రధానోపాధ్యాయులు ఇంగ్లీషువారు ధర్మసంస్థాపకులనియు, వ్యాయోక్త్యస్థాపకులనియు నుడిచిరి. సమర్థులగు విద్యార్థులకు బహుమానము లాసంగబడినది. బాలరకు ఫలహారములపంది పెట్టబడినది. జేవాలయములలో పూజలుజరుపబడినది. ఉపాసించు మను నాటకము ప్రదర్శింపబడినది.

టంగుటూరు

12-వ తేదీన కర్నాటకీయులు జరిగెను. బాలబాలికల కలన, ప్రభుధక్తి కేవలము పాడించిరి. 18-వ తేదీన బాల, బాలికా పాఠశాలల పిల్లలు ప్రభుధక్తి కీర్తనలతో మంగళగీతములతో చక్రవర్తి దంపతుల ఛాయాపటములను మేళకృతులగాది వాద్యములతో ఊరేగింపు చేసిరి. ఉపాధ్యాయులు పాఠశాలలోను బ్రాహ్మణుల స్వస్తివాచకములతోను కాన్తిమహోత్సవము చేసిరి. మనప్రభుత్వమువారు క్రతువుల నణచివైచి జేకముకాన్తిని నెలకొల్పిరిని వెల్లడి చేయబడినది. 14 - వ తేదీన బోధనస్కూలు మాసలో సభ జరుపబడినది. కరణము కల్లాకడ వెద గుండ్రరామయ్యగారు ఆగ్రాసనాధి పత్యము నహించిరి. కాన్తిమహోత్సవము జరుపవలసిన యవసరమును కాన్తిని నెలకొల్పిన విధానమును గురించి మ-రా-శ్రీ కల్లాకడ నుబ్బారావు, బి. ఎ. గారు విత్తులుగా నుపస్థితులైరి. మరీకొందరునూడ నుపస్థితులైరి. వెంకటాచల నుబ్బయ్య భాగవతార్ గాన ప్రభుధక్తి కద్యములను చదివి ప్రజల నానందింప చేసిరి. స్కూలు పిల్లలందరకు ఉపహారములు పంది పెట్ట బడినది.

శ్రీకాకుళము

ఇజ్జతాసార కందుకూరి బాలసూర్యకనాదరావు బహద్దర్, జేవిడిజ బాందారువారి యాధిపత్యముక్రింద (18 వ తేదీన) శ్రీకాకుళము మ్యానిసిపల్ హోమ్స్కూలులో కాంత్తుకీర్తనము మిక్కిలి జను ప్రదముగా జరిగెను. విద్యకారణములను, నింగ్లాడేల బోధ్యములగురించుకొనెదెయ, వ్యాయము జయించి యావాయ మెట్లగుంటినియు సభాధ్యక్షులు వివరముగ నుపస్థితులైరి. పిచ్చుకు బాలికా పాఠశాలముందలి బాలికలు "బిటూరియా" నాటకము ప్రదర్శించిరి. బిటూరియా పాత్రము జక్కగా నహించిన బాలికకు జమీందారువారి లొక బంగారు పతకము బహుమాన పుచ్చుచునిరి. హోమ్స్కూలు ప్రధానాధిపతుడికులు కొక వస్త్రములకు జరిగిరి. హెడ్మాస్టరు గారు చక్రవర్తి గారినిగుర్చి యొక వ్యాయము జరిగిరి. చక్రవర్తికి మిత్రమండలికి, హిందూవైద్యమునకు జనురు గాకమున కరతాళభ్యులులతో సభముగిసెను. జమీందారువారు బడిపిల్లలకు మిత్రము నిమిత్తము నూటపకు నేను మాయల విరాళ మొసగిరి. 15 వ తేదీన మిత్రము పంచబడినది.

నమకము

బంగారు, వెండి, రత్నముల

నగలును, ఇతర వస్తువులును

వాషీను యిచ్చిన పుచ్చుకొని వైకము ఇయ్యబడును.

ఉమ్మడి - రామయ్య శెట్టి,

గురుసామి శెట్టి కంపెనీ,

25, చైనాబజారు, మదరాసు.

నగలు వాణ్యముగాను, పూచీతోడను సుయైన ధరలకు తయారుచేసి విక్రయించుటకు వంచబడును. తయారుచేసినవాటిని అతిక్రమముగా అర్ధమేరకు తయారుచేసి ఇవ్వబడును. ఒకసారి అర్ధరెచ్చి నగలు తయారుచేసినకొన్ని వారికే మానవ్యముగా తెలుసును. (649-1842)

నుందరము ! లాభకరము !! ఉపయోగము !!!

అందమైన 1920 క్యాలండరు

జనవరి నెల 31 వ తారీఖులోపుగా మా మందులను నొకేసారిగ రూపొందించు కొనువారలకు

ఒక క్యాలండరు ఉచితముగా పంపబడును.

ఇతరులకు క్యాలండరు 1-కి వి. పి. ఖర్చులు సహా 0-6-0.

మొత్తముగా కొనువారలకు ధర తగ్గించి యివ్వబడును.

వి. పి. గ కాక ముందుగా చిట్లు పంపినవారికి క్యాలండరు చేరవచ్చునో మా జవాబువారి యుండదు.

కొలది ప్రతులు మాత్రమే ముద్రింపబడినవి. కావలసినవారు వెంటనే తెప్పించుకొనుట యుక్తము.

తామర తైలము | పండ్లపాడి | మోహినితైలము

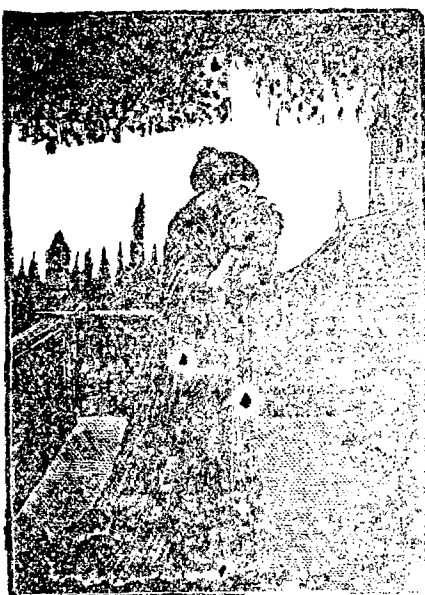
డబ్బి 1-కి 0-6-0 | డబ్బి 1-కి 0-2-0 | సీసా 1-కి 0-12-0

అమృతాంజనము అన్ని నొప్పులకు దివ్యామృతము.

దగ్గు, తైలము, పడిశము, రొమ్ముపడిశము, తలనొప్పి, వాయువునొప్పులు, పోట్లు, బెంటులు, బిల్లులు మొదలగు నొప్పులకు దివ్యామృతము.

చక్కని డబ్బీలో సహా వెల రూ. 0-10-0; డబ్బా 1-కి రూ. 5-12-0. పోస్టుఖర్చులు కేలు.

అమృతాంజనం డి పో, } 109, ప్రేరిరోడ్డు, బాంబాయి,
6, తంబులెట్టి వీధి, మదరాసు.

మిక్కిలి ప్రశస్తిమైన కరిమశీద్రవ్యము

ఓటో దిల్బ హారు (పిష్టక)

కరిమశీద్రవ్యముల కన్నటికి నిది రాజు

ఇండియాలోకివచ్చిన జరిగిన అన్ని ప్రదర్శనలందును చాల ప్రశస్తి పొందిన ప్రసిద్ధా శక్తియును నియోగియైనది.

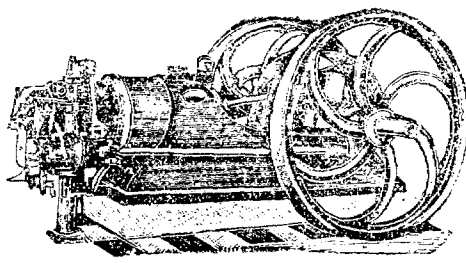
దీనిలో సారాయి సంపద శుభమును లేదు గాన అచార పరిమళమును చేర్చి నికల్వంతముగా సుఖయోగింపరచును. కలు వికలులకు పుష్కలముల నువాసన దీనియందు గలదు. ఒకటిరెండు చుక్కలు తేలుకొనుకొని దీనిని చూడను. అప్పుడే నోటితెచ్చున ప్రభులవలన వ్యాపించు వరిచక్కడంటి వరిచక్కడ వరిచిమిటముగ వ్యాపించుచుండును. దీని నువాసన నిలచునంతి కాలము మరియే పరి దర్శనములేకుండు నిలువదు. వెద్దలైన (అరబ్బునొప్పి) రు 2-0-0 యెద్దలైన రు 0-12-0 చిన్నలైన రు 0-8-0 వి.పి. చార్జీ రు 0-5-0. మిష్టాంజనము వారనివో (క్రింది పోల్ విజయట్లకు) చూడదు.

అంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,
(D 126 W 100) 155 జమ్నానగర్, బాంబాయి.

ఇంపీరియల్ క్రూడ్ ఆయిల్ ఎంజనులు

ప్రయం తక్కువ ! సమృద్ధము అధికము ! ఫలము ఎక్కువ !

ప్రకృత శక్తి నీ సమంతి తయారేయబడింది.

P. G. Masker & Co.,
Engineers & Contractors,
Appollo Street, Fort, Bombay,

అష్టాంగ మెడికల్ స్టోర్సు లిమిటెడ్

పోస్టు ప్రమాణ (కొచ్చిన్ స్టేట్.)

శోణితశోధక రక్తమును కరిమశీద్రవ్యము చేయుటయందు దసమాన మగు పేరుగాంచింది.

ఆశలేదని పదలుకొన్నట్టి వ్యాధులుకూడ తప్పక కుదురును.

వెల డబ్బి 1 కి రు. 2.

Correspondence to be in English
Ashtanga Vidyasala Ltd, Chemists & Druggists.
P. O. TRICHUR. Cochin State.

చరకసంహితా, సూత్రస్థానము

ఆంధ్రప్రదేశ్ వ్యాఖ్యానములతో రాజకోటి ప్రతులు వెబన 50 పానుల గ్రంథకాగితములలో మాసపంచికలుగా ముద్రింపబడినది. 23 పంచికలు సిద్ధమైనవి. దీనినిబయట ఆఖర్ పూర్తిచును. నిజానకము చాలా కొద్దిగమున్నది. అప్పుడే దరఖాస్తు చేసినవారికి గ్రంథము లభించును. చరక సంహితా పూర్తివివర వివరణ 2-వ భాగమును సూచించబడును. సంచికలుగా కొనుచాకి గ్రంథము పూర్తివలె యు 12-8-0. బైండుప్రతివలె యు 14-0-0; పోస్ట్ జీ ప్రత్యేకము.

రాజవైద్య కే యస్. శాస్త్రి గారు,
(1928) కార్యదీక్షకరము.

మంచి గుణముగల శాస్త్రియోపదేశములు.

బృహత్ మంజుష్టాదికౌఠ

రక్తమును శుభ్రపరచుటలో ప్రశస్తిమైనది.
1 పాను సీసా రు 0-12-0.

చంద్రవభ గుటి

మూత్రవ్యాధుల యందు అమోఘముగ పనిచేయును. తులం 1-కి రు 1-0-0.

వానపలేహము

దగ్గునకు మంచిమందు.
1 పాను సీసా రు 0-10-0.

వ్యవహారముల ప్రియుచాంగ్లేయభావలో జరుపవలయును.

జాంధూ ఫార్మస్యూటికల్

వర్మస్య

అయ్యుల్వేద యోగముల జేయువారు బాంబాయి నెం 18.

The Zandu Pharmaceutical Works
388 The Ayurvedic Pharmacists.
Elphinstone Road, Bombay, 13

(2) ఈవ్యురోగమున కమూల్యముగు మందు.

ఇది మిగుల ఆశ్చర్యకరము మందు. కడికడమైన రోజులు రాయటవలన తెల్లని మచ్చలు, అట్లుకాక మచ్చలు వై పరియేవిధమైన రంగులను నిర్మూలముచేయును. చుట్టుగా నీలోగమున బాగ్ త్రవీకిన (ఖారరకు) మందియే. వీలవలె టెన్సు 1-కి తరచో చార్జీలో సహా రూ. 4-8-0.

Dr. W. N. Dixit, Merchant, Poona City

అవ్యక్తమునకు.

ఒక వర్సికల్ సీటు బాయిల్ 8. ఎక్. హెచ్. పి. ఒక కార్బన్ బాయిల్ 7. ఎక్. హెచ్. పి. ఒక వెల్పు ఆక్సిజన్ మ్యాక్రికటింగు లతె 12. అనుగుణం దివి. ఒక వర్సికల్ ప్రేషు రంపము. పేరు మొదలగు కొనుటకు ఉపయోగించును. ఇదిగాక పరివిధములైన మిషనులు వర్తగా మున్న తయారగుచున్నవి. (1918)

U. B. DUTT & Co., Calicut.

తోటలయందు

అభిలాషలేనిమానవులన్నారా?

లే! నుమా! సంకోచము నుభయ లాభము నిచ్చు మయ్యేపుత్రిము లేదు. ఫలకృతములు, పూలకములు విత్తులు తీగలు బహుచక్రగ మాజిన్ మోహిని మనోంజని తోగుల యందు దొరుకును. ఇదియే గావము.

కావితాకు ప్రాయుర్యం:
పి. వి. మాధవరావు అన్ డ్ బ్రదర్సు

(1952) శాస్త్రము, కర్నూలు జిల్లా.

ఆత్మజిజ్ఞాసా.

శరీరమును విడచినతరువాత ఆత్మస్థితి.
శాస్త్రమున శక్త్యావహించు నుండిన శాస్త్రీయచర్య

గ్రంథకర్త:- డా. జగన్నాథస్వామిగారు, బి. టి. విత్తువైతా చక్కని గ్రంథము. రూ. రు 0-8-0.

షి శివరెడ్డి, ఆంధ్రవత్రికా కార్యాలయము
పాట్లబాక్సు నెం. 212, మదరాసు.

